

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО

**ЦИФРОВІ БІБЛІОТЕЧНІ ПРОДУКТИ І ПОСЛУГИ В
ІНФОРМАЦІЙНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ДЕРЖАВНОГО РОЗВИТКУ**

АНАЛІТИЧНА ЗАПИСКА

Київ 2023

Затверджено вченою радою
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського
(протокол № 9 від 11.12.2023)

Відповідальний редактор
Л. А. Дубровіна

Авторський колектив:
Вощенко О. І., Гарагуля С. С., Дем'янюк Л. М., Закірова С. Г., Коновал Л. В., Лобузін К. В.,
Половинчак Ю. М., Самохіна Н. Ф., Симоненко Т. В., Удовик В. М.

УДК 025.4:004.65:027.021](477)

Цифрові бібліотечні продукти і послуги в інформаційному забезпеченні державного розвитку : аналітична записка / відп. ред. Л. А. Дубровіна, кол. авт. – Київ: НБУВ, 2023. – 75 с.

Аналітична записка присвячена дослідженню та аналізу ролі бібліотечних цифрових продуктів і послуг в Україні під час воєнного стану для забезпечення розвитку країни в складних умовах сучасних суспільних подій, забезпеченню відкритого доступу до цифрових бібліотечних ресурсів широкого кола наукової інформації та історико-культурної спадщини для підтримки онлайн-освіти, науки і культури в Україні. Обґрунтовується важливість та необхідні заходи збереження національного документального надбання бібліотечних фондів в цифровому форматі, розкриваються нові підходи до підготовки та формування ресурсів, створення нових інтегрованих продуктів. Розглянуто склад та зміст цифрових бібліотечних сервісів, необхідних громадянам України для отримання актуальних достовірних знань щодо забезпечення виживання та протистояння сучасним суспільним загрозам, можливості науково-інформаційного забезпечення соціально-економічного відновлення та впровадження інновацій. Висвітлено досвід та подальші перспективи внеску Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського у формування та розвиток цифрової платформи підтримки наукових досліджень в Україні.

Видання виконане за рахунок коштів бюджетної програми
«Підтримка розвитку пріоритетних напрямів наукових досліджень» (КПКВК 6541230)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. БІБЛІОТЕЧНІ СЕРВІСИ ПІДТРИМКИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	11
Наука України: доступ до знань	15
БІБЛІОТЕЧНИЙ ПОРТАЛ НАН УКРАЇНИ LIBNAS	17
БІБЛІОМЕТРИКА УКРАЇНСЬКОЇ НАУКИ.....	21
ЦИФРОВА ПЛАТФОРМА RESEARCHUA.....	24
ЕЛЕКТРОННА БІБЛІОТЕКА АВТОРЕФЕРАТИВ ДИСЕРТАЦІЙ	30
НАУКОВА ЕЛЕКТРОННА БІБЛІОТЕКА НБУВ	31
НАУКОВА ПЕРІОДИКА УКРАЇНИ	34
РЕФЕРАТИВНА БАЗА ДАНИХ «УКРАЇНІКА НАУКОВА»	38
РОЗДІЛ 2. ЦИФРОВІ СОЦІОГУМАНІТАРНІ БІБЛІОТЕЧНІ ПРОЄКТИ ТА ДЖЕРЕЛА ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ.....	40
ЦИФРОВА БІБЛІОТЕКА ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ	48
Е-БІБЛІОТЕКА «УКРАЇНІКА»	50
Е-колекція «Сковородіана»	52
Е-колекція «Шевченкіана».....	53
Е-колекція «Літературно-художні журнали доби українізації».....	58
Е-колекція «Репресована література»	59
РОЗДІЛ 3. ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНІ РЕСУРСИ.....	61
БАЗИ ДАНИХ ФОНДУ ПРЕЗИДЕНТІВ УКРАЇНИ НБУВ.....	62
«Пряма мова Президентів України».....	63
«Україна у відгуках зарубіжної преси».....	63
«Інститут президентства в зарубіжних ЗМІ»	64
БІЖЕНЦІ ТА ВИМУШЕНО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ REFUGEES AND INTERNALLY DISPLACED PERSONS.....	64
ВИСНОВКИ	71
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	72

ВСТУП

Повномасштабна військова агресія Росії проти України, що розпочалася 24 лютого 2022 року, внесла кардинальні зміни в роботу вітчизняних бібліотек, які формують електронні ресурси національного масштабу і які мають бути задіяними у прискоренні комунікаційних процесах науки, культури, освіти, та впливати на розвиток політичної та економічної сфери суспільства.

За даними Міністерства культури та інформаційної політики України за перші півтора року повномасштабної війни 607 бібліотек на території нашої держави були повністю або частково зруйновані в ході бойових дій¹. Факторами, що негативно позначилися на роботі бібліотек України, також є безпрецедентний відтік співробітників та відвідувачів за кордон або релокація в інші регіони країни, перманентна загроза повітряних атак, регулярні знеструмлення установ, що комплексно створює вкрай несприятливі умови для стаціонарного бібліотечного обслуговування. Цілком очевидно, що в такій ситуації для більшості бібліотек парадигма сталого розвитку ресурсів і сервісів вимушено поступилася місцем парадигмі виживання персоналу, консервації і збереження фондів, а для бібліотек у менш загрожених регіонах пріоритет дистанційного обслуговування й впровадження онлайн-сервісів набув екзистенційного виміру.

Важливим фактором, що позначився на роботі бібліотек протягом 2022–2023 рр., стала міжнародна підтримка. Варто відзначити, що світова наукова

1 Через російську агресію в Україні постраждали 1605 об'єктів культурної інфраструктури. URL: <https://web.archive.org/web/20230729015313/https://mkip.gov.ua/news/9555.html>

спільнота не обмежилася рішучим засудженням військової агресії Росії проти України, а й започаткувала низку ініціатив з порятунку культурної спадщини та підтримки бібліотек у загрозованих регіонах.

Одним із таких проєктів стала платформа Science at Risk (<https://scienceatrisk.org>), профінансована Alfred P. Sloan Foundation (США). Місією проєкту є відновлення науково-дослідної інфраструктури України та створення Центру передового досвіду через формування бази експертів та кращих практик. Станом на кінець 2023 р. на платформі формується реєстр постраждалих наукових установ з орієнтовним кошторисом їх відновлення, представлено мережу експертів з різних галузей знань, опубліковано 4 білі книги, що впорядковують досвід вітчизняних учених зі збереження наукових праць, колекцій та установ. Бібліотеки в цих дослідженнях названо серед найбільш загрозованих об'єктів культурної спадщини, наводяться методичні рекомендації щодо збереження та повоєнного перезавантаження архівів, колекцій, дослідницької інфраструктури тощо².

Зважаючи на великі ризики, що постали перед бібліотеками не тільки в аспекті збереження фізичних об'єктів, але й даних у віртуальному середовищі, актуальним є проєкт SUCHO (Saving Ukrainian Cultural Heritage Online; <http://www.sucho.org/>), започаткований у березні 2022 року волонтерами з кількох університетів США. Проєкт спрямований на оцифрування матеріалів, що становлять високу культурну цінність, та вебархівування сайтів, баз даних колекцій українських бібліотек, які перебувають під загрозою знищення. Партнерами проєкту надається необмежене місце на хмарних сховищах, і станом на кінець 2023 р. заархівовано понад 5 тисяч вебсайтів і створено резервні копії даних українських бібліотек та установ культури загальним обсягом понад 50 терабайт. Устаткування для оцифрування власних фондів у

2 Політики збереження. URL: <https://scienceatrisk.org/uk/whitepapers>

рамках проекту SUCHO отримали більше 70 бібліотек та культурних установ України³.

Зважаючи на те, що в умовах війни багато українських науковців позбавлені доступу до робочих місць та інструментів проведення досліджень, провідні світові агрегатори наукових ресурсів (зокрема, компанії Elsevier та Clarivate Analytics) ще на початку повномасштабної війни подовжили національну передплату на свої бази даних і скасували низку обмежень, пов'язаних із дистанційним доступом, що уможливило роботу з ресурсами з-поза робочих місць науковців (автентифікація через шиболет, генерування унікальних кодів доступу, спрощення процедури афіліації акаунтів тощо). У відповідь на офіційне звернення МОН України доступ до баз даних Scopus та Web of Science для українських учених було подовжено щонайменше до кінця 2023 року, а доступ до наукового порталу Research4Life щонайменше до кінця 2024 року⁴.

Для НБУВ важливими для наукової комунікації під час війни подіями стала участь у заходах [CENL](#) (Конференції європейських національних бібліотекарів) – мережі 46 національних бібліотек у 45 країнах Європи. Членами CENL є національні бібліотекарі держав-членів Ради Європи. Конференція європейських національних бібліотекарів об'єднує ці важливі установи, щоб відзначати та популяризувати діяльність національних бібліотек на всьому континенті, створюючи можливості для зустрічей і спільної роботи з обміну знаннями, сприяння професійній досконалості та побудови взаєморозуміння. З доповіддю «Зміни стратегії діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського в умовах воєнного часу» на

3 Equipment for Ukraine. URL: <http://www.sucho.org/equipment>

4 Для українських вчених подовжено доступ до міжнародних баз даних наукової інформації. URL: <http://nbuv.gov.ua/node/5879>

цьогорічних зборах CENL (15 липня 2023 року) в онлайн-форматі виступила генеральний директор Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, член-кореспондент Національної академії наук України, доктор історичних наук, професор Любов Андріївна Дубровіна. У доповіді було зазначено, що ресурси НБУВ також є частиною Національного репозитарію академічних текстів (НРАТ) задля надання відкритого доступу до авторефератів дисертацій, захищених в Україні. Репозитарій НБУВ та сайти чотирьох наукових журналів, що містять інформацію відкритого доступу, представлені в DOAJ та загальноєвропейському репозитарії OpenAIRE. Бібліотека увійшла до складу спеціальної робочої групи Національної академії наук України, яка розробляє конкретні шляхи входження до Європейської хмари відкритої науки, впровадження міжнародних стандартів та принципів відкритої науки. Це створить потенціал для ефективної інтеграції наукового доробку українських вчених до європейських та міжнародних цифрових комунікацій, світової відкритої наукової інфраструктури. НБУВ набуває ключової ролі у формуванні та поширенні ресурсів відкритого доступу на європейській платформі. Тому НБУВ дуже зацікавлена в активній участі в ініціативах CENL щодо створення Європейської наукової інфраструктури. Наприкінці 2022 року Україна приєдналась до загальноєвропейського руху до відкритої науки й почала розробляти національний план участі в цьому русі. Відтоді починається активізація процесів наукової євроінтеграції в Україні. 8 жовтня 2022 року Кабінет міністрів України прийняв постанову «Про затвердження плану щодо відкритої науки». Цим планом передбачено створення умов для національної хмари відкритих наукових даних, передусім Національної академії наук України, у частині створення сайту наукової періодики, і тому ми починаємо працювати з питанням інтеграції наукових інформаційних ресурсів нашої бібліотеки до Європейського інформаційного простору [13].

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського 9–10 жовтня 2023 року взяла участь в міжнародній конференції «Social resilience and stronger professional networks as preconditions for peace» («Соціальна стійкість та міцні професійні мережі як передумови для миру»), яка відбулася в [Національній бібліотеці Молдови](#) за підтримки [Міністерства культури Республіки Молдова](#) та CENL. Делегацію від Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського представили онлайн генеральна директорка Любов Дубровіна, директор [Інституту інформаційних технологій Катерина Лобузін](#) та т.в.о. завідувачки [відділу міжнародної інформації та зарубіжних зв'язків Людмила Дем'янюк](#). Любов Дубровіна з вдячністю підкреслила, що розуміння важливості бібліотечної діяльності та ролі НБУВ дуже щиро продемонстрували низка провідних бібліотек Європи, які в цих складних обставинах почали та продовжують забезпечувати нас матеріальними можливостями вистояти й зберегти нашу науку і культуру, отримати нові перспективи оновлення нашого матеріального й нормативно-правового фундаменту і приєднання до європейських цифрових ресурсів. Період воєнної агресії, наголосила вона, яскраво продемонстрував нам дружню руку європейських бібліотек, особливу вдячність висловлюємо також CENL та Національній бібліотеці Республіки Молдова, які на цій конференції засвідчили розвиток співробітництва між учасниками заходу та спільну історичну долю наших установ, багатий досвід професійної міжнародної комунікації й нові перспективи зміцнення співпраці і професійних мереж. Т. в. о. завідувачки відділу міжнародної інформації та зарубіжних зв'язків НБУВ Людмила Дем'янюк виступила з доповіддю «V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine: library diplomacy and building international relations during the crisis time» («Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського: бібліотечна дипломатія та розбудова міжнародних відносин у кризовий час»). Доповідачка наголосила, що міжнародна співпраця завжди була одним із найважливіших пріоритетів Національної бібліотеки

України імені В. І. Вернадського, а з початком повномасштабної військової агресії з боку Російської Федерації її важливість та значущість піднялися до безпрецедентного рівня. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, як і інші бібліотеки країни, зіштовхнулася з непередбачуваною реальністю, наповненою викликами та пошуком відповідних шляхів руху вперед. У цей час співпраця, активна комунікація з міжнародною бібліотечною спільнотою стали найважливішими чинниками збереження цінних бібліотечних ресурсів та забезпечення функціонування НБУВ. З самого початку повномасштабної війни зарубіжні партнери Бібліотеки надають неоціненну допомогу, незмінно підтримуючи в умовах численних викликів. Вагома допомога міжнародної бібліотечної спільноти є прикладом потужності міжнародного співробітництва під час кризи та підкреслює важливість солідарності всередині бібліотечної спільноти. Директор Інституту інформаційних технологій НБУВ Катерина Лобузінна в доповіді «V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine support of Open Scientific Communication during the war» («Підтримка відкритої наукової комунікації Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського під час війни») зазначила, що однією з актуальних і гострих проблем у воєнний час є збереження та охорона бібліотечних фондів і ресурсів, у тому числі предметів наукової та культурної спадщини, втрата яких може мати незворотні наслідки. Тож бібліотеки мають не лише забезпечувати доступ до інформації, а й вирішувати важливі завдання, пов'язані з оцифруванням, створенням електронних ресурсів, захистом культурних і наукових цінностей у кризовий період. К. Лобузінна поінформувала, що бібліотечний портал НАН України, який розробляє Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, вже є невід'ємною частиною електронної наукової інфраструктури України. Активна участь НБУВ в ініціативах CENL не лише зміцнює нашу прихильність до європейської наукової співпраці, але й забезпечує безперервне поширення українських

бібліотечних електронних ресурсів у ширший європейський ландшафт наукових даних, сприяючи тіснішій співпраці та обміну знаннями. А постійна допомога CENL стала вагомим важелем у розвитку електронної дослідницької інфраструктури України та її просуванні до європейського простору, зокрема в умовах війни. Діалоговий форум CENL «Національні бібліотеки як інфраструктури даних» є важливою платформою, яка здійснює значний внесок у сталий розвиток, з особливим акцентуванням на збереженні та доступності даних. Крім того, відповідно до світової тенденції відкритого доступу НБУВ активно розвиває Репозитарій відкритого доступу Національної академії наук України ([LibNAS](#)) на базі цифрової платформи бібліотечного порталу Національної бібліотеки України НАН України. Ця ініціатива підкреслює наше прагнення зробити дослідження та наукові ресурси більш доступними для світу [15].

Сьогодні, в умовах воєнного стану, змінюються ціннісні орієнтири діяльності бібліотеки, яка по-новому організує свій комунікаційний простір. Це призводить до появи нових напрямів бібліотечного сервісу, що орієнтовані на надання послуг у просторі віртуальних комунікацій, оскільки сьогоденній читач прагне мати доступ до ресурсів не лише стаціонарно, а й у віддаленому режимі, можливості для віддаленого замовлення літератури, електронної доставки документів тощо. Зі зростанням обсягів електронних ресурсів виникають нові форми організації документів, зокрема, веб-сайти, електронні бібліотеки, електронне доставляння документів, віртуальна довідка, фахове дистанційне консультування, електронна читальна зала, онлайн-замовлення, доступ до інформаційних бібліотечних продуктів – бібліотечних новин, списків нових надходжень літератури, каталогів, колекцій електронних книг, баз даних тощо.

За умов суттєвого ускладнення (а подекуди й унеможливлення) фізичного доступу користувачів до бібліотек логічним рішенням є зміщення фокусу на

розвиток віртуальних бібліотечних ресурсів і сервісів, дистанційне обслуговування, впровадження розширеного інструментарію цифрової наукової комунікації.

РОЗДІЛ 1. БІБЛІОТЕЧНІ СЕРВІСИ ПІДТРИМКИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Сервіси підтримки досліджень, що є одним із провідних трендів глобального ринку знань, активно розвивалися українськими бібліотеками й до 2022 року, проте повномасштабна війна, обмеживши науковців у традиційних формах і засобах проведення досліджень, дає несподіваний поштовх і каталізує процеси впровадження віртуального дослідницького інструментарію.

На сучасному етапі розвитку науки важливим чинником успішності досліджень є їхня інтегрованість до світових систем наукової інформації, а також репрезентація даних про вченого та дослідну установу в мережах наукових ідентифікаторів. Наявність якомога повнішої й актуальної персональної інформації та метаданих досліджень стає невід'ємною вимогою більшості грантових програм, інвестиційних пропозицій, інституційних колаборацій. Завданню впорядкування гетерогенних та мультимедійних даних про науковця, установу, дослідження тощо сприяють електронні інфраструктури управління науковою інформацією, одним із щаблів яких є сервіси підтримки наукових досліджень (*research support services*).

Визначений концепцією Відкритої науки пріоритет максимальної інтенсифікації інформаційного обміну у фахових середовищах, зростання обсягів наукової інформації, пришвидшення цифрової наукової комунікації, дедалі жорсткіша конкуренція на ринку знань сформувала запит на розвиток комплексних інструментів підтримки досліджень. Бібліотеки залучені в процеси організації підтримки досліджень через стандартизацію наукової інформації,

обслуговування цифрових профілів та ідентифікаторів учених, реалізацію низки сервісів для науковців, що сукупно формують потужний інструментарій репрезентації наукових здобутків установи. Ці нові форми діяльності призводять, зокрема, й до появи профільних посад на кшталт цифрових бібліотекарів (*digital librarian*), бібліотекарів-комунікаторів (*liaison librarian*), бібліотекарів-асистентів дослідження (*research librarian, research assistant librarian*) бібліотекарів даних (*databrarian*) тощо, а в ширшому розумінні – до еволюції бібліотечного фаху.

Сервіси підтримки досліджень визначаються як комплекс віртуальних ресурсів і послуг, спрямованих на підтримку досліджень на всіх етапах. При цьому йдеться не тільки про доступ до джерельної бази та подальшу репрезентацію результатів дослідження, а про комплексний та персоналізований супровід наукової роботи, що включає підбір видання, бібліографічну підтримку, курацію метаданих, постпублікаційний моніторинг, оформлення наукових портфоліо, аналітику перспективних напрямів досліджень тощо.

Сервіси підтримки досліджень набули широкого поширення в бібліотеках (здебільшого, це наукові бібліотеки та книгозбірні при університетах) не випадково. Окрім наявності в цих установах першоджерел наукової інформації, бібліотеки досі є носієм найважливішого нематеріального ресурсу – довіри до них як авторитетних інституцій на ринку знань, що є носіями об'єктивного наукового знання і не залежать від мінливої кон'юнктури інтелектуальних послуг, на відміну від комерційних розробників інструментів підтримки дослідження.

Спектр сервісів підтримки наукових досліджень у бібліотеках є варіабельним залежно від специфіки конкретної установи, проте здебільшого йдеться про такі ресурси й послуги, як репозитарій, бази даних наукової інформації, підтримка публікаційної діяльності, обслуговування цифрових ідентифікаторів та профілів, налагодження цифрової наукової комунікації,

пошук можливостей інституційної співпраці та грантової підтримки досліджень, а серед допоміжних варто виокремити заходи з підвищення цифрової обізнаності (*digital literacy*), інструменти візуалізації даних, бібліотечний блогінг тощо.

Роль бібліотек у розвитку цифрових сервісів підтримки досліджень є багатоаспектною й може бути структурована за такими основними функціями:

- ресурсна (надання доступу до джерел наукової інформації);
- сервісна (комплексний супровід текстів і даних дослідження, формування наукових портфоліо, перед- і постпублікаційний моніторинг, аналітика даних);
- експертна (вироблення сталих критеріїв добору та політик організації доступу до наукових публікацій, постійна модерація ресурсів відкритого доступу на цих засадах);
- методична (заходи з навчання медіаграмотності, фактчекінгу, майстер-класи для науковців щодо використання інструментів цифрової науки, самоосвіта заради набуття навичок бібліотекарів даних – *databrarian's skills*).

Резюмуючи, можемо визначити типову структуру і контент сервісів підтримки досліджень, а також спектр послуг, що надаються в цьому контексті бібліотеками.

1. Інституційний репозитарій (контент – тексти та дані досліджень, профілі виконавців; послуги – впорядкування, зберігання та надання доступу та текстів і даних, забезпечення якості й належного формату метаданих, актуалізація інформації про профілі тощо).
2. Інструменти аналітики даних (власні та передплачені бази даних з наукометричними профілями, метриками, імпаکت-факторами видань, мережами співавторства, алгоритмами визначення перспективних напрямів дослідження, пошуку грантових програм тощо).

3. Захист інтелектуальних прав автора та установи (програмне забезпечення для перевірки на плагіат, сталий моніторинг ресурсів Мережі для відстеження порушень академічної доброчесності щодо публікацій установи).
4. Віртуальна підтримка (персоналізовані консультативні послуги з питань цифрової наукової комунікації).

У Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського (НБУВ) реалізовано низку сервісів підтримки досліджень, що засвідчує високий ступінь інтегрованості установи до е-інфраструктур Відкритої науки. Репозитарій НБУВ містить публікації всіх науковців установи, зареєстровані в загальноновизнаних системах наукової ідентифікації. Портал «Наука України: доступ до знань» (http://irbis-nbu.gov.ua/Sci_Lib_UA/) та Бібліотечний портал НАН України LibNAS UA (<http://libnas.nbu.gov.ua/>) впроваджують стандарти FAIR та оперують аналітичним інструментарієм на широкій ресурсній базі публікацій науковців України, профілів установ і дослідників. Для поліпшення цифрової наукової комунікації створено й розміщено у вільному доступі інструкції для співробітників НАНУ щодо реєстрації, актуалізації та трансферу даних у провідних наукометричних системах. Наукометричний напрям діяльності НБУВ представлений інформаційно-аналітичною системою «Бібліометрика української науки» (<https://nbuviap.gov.ua/bpnu/>), що надає суспільству цілісну картину про стан та динаміку процесів, що мають місце в науковому середовищі України, а головне, дозволяє здійснювати багатокритеріальний пошук бібліометричної інформації. На виконання розпорядження Міністерства освіти і науки України (лист від 24.10.2022 №1/12458-22) Бібліотекою організовано координацію роботи з упорядкування профілів установ НАН України у базах даних Scopus та Web of Science, ведеться постійна консультативна підтримка інститутів Академії, здійснюється актуалізація реєстру видань НАНУ, проіндексованих у РБД «Україніка наукова» (156 назв станом на серпень 2023

p.) та міжнародних реферативних базах даних Scopus та Web of Science (58 назв станом на серпень 2023 р.). Перспективними напрямками розвитку сервісів підтримки досліджень у НБУВ є поглиблення інтеграції та інтероперабельності ресурсів із міжнародними системами наукової інформації; впровадження сервісів інтелектуального аналізу даних на базі переведених у цифровий формат документів із власних фондів; виконання на замовлення (*on-demand service*) вузькоконтекстуальних запитів у вигляді реферативних та аналітичних матеріалів, послуг перевірки інформації тощо [4].

Наука України: доступ до знань

Наука України: доступ до знань – це інформаційний портал, започаткований 2016 року Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського. Метою проекту є надання інтегрованого доступу до наукового доробку вітчизняних дослідників, представленого в науково-інформаційних ресурсах бібліотек України [2].

Портал складається з чотирьох розділів:

1. [Наукові бібліотеки](#) – реєстр наукових бібліотек України з короткою інформацією про кожну бібліотеку, її фонди та місцезнаходження, інтернет-адресу, науково-інформаційні ресурси, відомчому та інституційному підпорядкуванню.
2. [Наукові ресурси бібліотек](#) – систематизований за регіонами, типами та галузями знань анотований інтернет-навігатор наукових ресурсів бібліотек України.
3. [Наукові установи](#) – систематизований за типами, регіонами, галузями знань реєстр наукових установ України, призначений для проведення пошуку наукових видань українських наукових установ, пов'язаний із записами авторитетних файлів.

4. Науковці України – систематизований за регіонами, галузями знань, відомчому та інституційному підпорядкуванню реєстр вчених України, призначений для проведення пошуку наукових видань та публікацій українських вчених, пов'язаний із записами авторитетних файлів.

Останній реєстр є найбільш популярним ресурсом порталу. Його призначення:

- шукати колег, що займаються відповідним напрямом наукових досліджень;
- добирати списки науковців за місцем роботи, місцем захисту дисертації, установою, відомством, містом;
- переглядати список публікацій науковця: автореферати, дисертації, книги, наукові статті;
- завантажувати наявні повні тексти наукових публікацій;
- отримувати інформацію щодо наявних інформаційних джерел довідкового та біографічного характеру;
- визначати коло науковців, пов'язаних науковими та родинними зв'язками;
- переглядати інформацію бібліометричних профілів вчених;
- користуватися автоматично створеним списком співавторів.

Подання всіх інформаційних блоків порталу в єдиному інформаційному інтернет-комплексі на основі електронних ресурсів національної наукової бібліотеки створює умови для проведення інформаційно-аналітичних, бібліометричних та наукометричних досліджень. У перспективі це дозволить сформувати базу знань про науку України (пов'язану з документним фондом наукових наук бібліотек), побачити достовірну картину наукової діяльності, простежити динаміку розвитку наукових шкіл та різних напрямків наукових досліджень в Україні, в тому числі у тематичному, хронологічному та географічному аспекті.

Бібліотечний портал НАН України LibNAS

Бібліотечний портал НАН України LIBNAS – це інформаційна система, призначена для консолідації, уніфікації, зберігання та надання широкого доступу до комплексу наукових даних, що супроводжують результати наукової діяльності Національної академії наук України. Започаткований 2020 року Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського відповідно до постанови Президії НАН України від 24.06.2020 № 116 «Щодо удосконалення організації обліку і моніторингу публікаційної та видавничої активності НАН України» [22].

Метою створення Бібліотечного порталу НАН України LibNAS UA є:

- приведення наукових метаданих НАН України у відповідність із сучасними міжнародними стандартами цифрової комунікації;
- можливість інтеграції до європейської та світової дослідницької інфраструктури;
- забезпечення відкритого доступу до результатів наукової діяльності Національної академії наук України;
- удосконалення організації обліку й моніторингу наукової публікаційної та видавничої активності НАН України, оцінювання ефективності їхньої діяльності;
- оптимізація процесу підготовки звітної та атестаційної документації НАН України, а також для проведення аналітичних, бібліометричних, наукометричних досліджень.

Структура наукових метаданих інформації Бібліотечного порталу НАН України LibNAS UA працює на засадах сумісності з іншими міжнародними системами управління науковою інформацією і відповідає основним елементам формату метаданих CERIF (Common European Research Information Format – спільний європейський формат наукової інформації):

- дослідницька інфраструктура (організації, персоналії);

- дослідницький репозитарій (наукові тексти).

Бібліотечний портал НАН України LibNAS UA є корпоративним цифровим проектом, який передбачає обов'язкову участь усіх наукових установ НАН України, призначення ними відповідальних осіб та постійного оперативного постачання якісних і повних наукових метаданих до інформаційного порталу, внесення актуальних правок до LibNAS UA.

Бібліотечний портал НАН України LibNAS UA надає доступ користувачам до інформації, яка в ньому міститься, зокрема до реєстру наукових метаданих, електронних версій наукових текстів та інших пов'язаних з ними даних, розміщених на умовах відкритого (онлайнного, вільного, безоплатного) доступу, через офіційний вебпортал LibNAS UA та спеціальний клієнтський модуль, призначений для інституційних учасників.

Структура порталу «LibNAS UA» складається з взаємопов'язаних блоків, центральним з яких є відповідно до європейського стандарту «НАУКОВІЦІ».

› [УСТАНОВИ](#)

Список установ подано відповідно до структури НАН України, є можливість пошуку установ за будь-якими фрагментами назви. Кожен запис про установу містить її історичні назви з дня заснування українською мовою та їх англійські аналоги. Є можливість переглянути всіх очільників установи з дня заснування, наявні в НБУВ видання за всіма бібліографічними варіантами написання назви установи, наукові періодичні видання установи, сайт установи міжнародні ідентифікатори. Наукометричні профілі установи (Scopus, Web of Sciences, Google Scholar) та поточні наукометричні показники (кількість публікацій і цитувань, індекс Гірша).

НАУКОВЦІ

Пошуковий профіль науковця на Бібліотечному порталі LibNAS та пов'язана інформація ORCID, Бібліометрики української науки, WIKIDATA

ГОЛОВНА УСТАНОВИ НАУКОВЦІ ПУБЛІКАЦІЇ ЖУРНАЛИ

А Б В Г Д Е Є Ж З І К Л М Н О П Р С Т У Ф Х Ц Ч Ш Щ Ю Я

Прізвище Пошук Очистити

[Вчені Академії](#)

інтернет-адреса сторінки: <http://e-libnas.nbuv.gov.ua/uk/person/IDP000000926059>

Фізико-математичні науки. Теоретична фізика

ЗАГОРОДНІЙ Анатолій Глібович

Академік НАН України
Президент НАН України
Фізик, фахівець з теоретичної та математичної фізики, теорії організатор науки, академік НАН України.

Zagorodny Anatoly G.
Zahorodni Anatolii Hlibovych

Наукові профілі: SCOPUS: 6603699621 WoS: AAK-1771-2020 GS: Jxvdq

Наукометричні показники:

Джерело	Публікації	Цитування	h-індекс
Scopus	179	1115	17
WoS	224	1080	16
GS	-	1713	19

Ідентифікатори:

HBYB: 1258135 NANU: 0000004461 ORCID: 0000-0002-7-
 ref0000015798 BUN0001234
 ISNI: 0000000383352329 VIAF: 2694
Wikidata: Q4183548

WIKIDATA

Загородній Анатолій Глібович
 Anatolii Zahorodni
Ukrainian physicist
 Загородний, Анатолий Глебович

БІБЛІОМЕТРИКА УКРАЇНСЬКОЇ НАУКИ

Загородній Анатолій Глібович
ПРЕЗИДІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

ORCID

Connecting research and researchers

SIGN IN/REGISTER English

Search...

Is this you? [Sign in to start editing](#) [Printable version](#)

Name
Anatoly Zagorodny

Activities [Collapse all](#)

Employment (5) [Sort](#)

National Academy of Sciences of Ukraine: Kiev, UA

2020-10-07 to present | President Employment [Show more detail](#)

Source: [Anatoly Zagorodny](#)

Bogolyubov Institute for Theoretical Physics National Academy of Sciences of Ukraine: Kiev, UA

2002-12-17 to present | Director Employment [Show more detail](#)

Source: [Anatoly Zagorodny](#)

Джерело: [Вісник НАН України](#)

Рефери Google Scholar: [Резюме & Резюме](#)

Довідники:

Українська Академія Наук ORCID ResearcherID

Бібліометричні профілі:

Google Scholar Scopus Web of Science

h-індекс: 19 17 16

Алфавітний список науковців НАН України з можливістю пошуку за будь-яким фрагментом імені. Кожен запис про містить стислу інформацію про дати життя, освіту, наукові ступені та вчені звання, професійну діяльність, пов'язану в першу чергу з установами НАН України, викладацьку діяльність, наявні в НБУВ праці вченого та літературу про нього за всіма бібліографічними варіантами написання імені вченого, нагороди, науково-видавничу діяльність (участь у редколегіях наукової періодики), нагороди, міжнародні ідентифікатори. Наукометричні профілі вченого (Scopus, Web of Sciences, Google Scholar) та поточні наукометричні показники (кількість публікацій і цитувань, індекс Гірша).

Репозитарій НАН України (публікації та періодика)

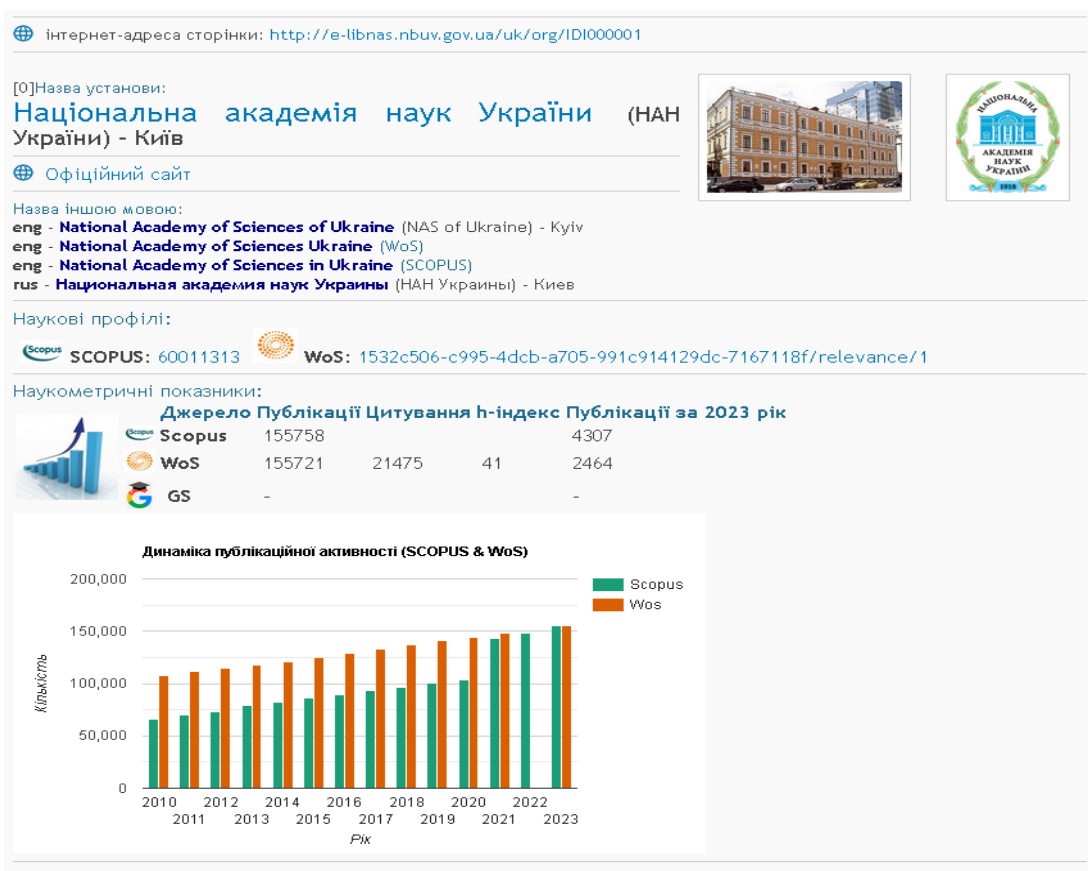
› ПУБЛІКАЦІЇ

Репозитарій НАН України, який є консолідованим і структурованим зібранням наукових текстів – авторський твір працівника(ів) наукової установи НАН України, що пройшов наукове рецензування і затверджений до публікації, або інших форми розповсюдження наукового тексту, що має науковий, науково-технічний або навчальний характер у формі дисертації, автореферата, різних видів наукових видань, зокрема монографії, наукової статті, наукового каталога та покажчика, науково-довідкового та енциклопедичного видання, підручника, збірника матеріалів конференції, звіту у сфері наукової і науково-технічної діяльності та інш. Метадані статей обов'язково будуть подаватись українською та англійською мовами, будуть зазначатись DOI та УДК, для журнальних статей – індексування наукометричними базами даних Scopus та Web of Sciences, кварталі, категорія ДАК України. В перспективі цей блок буде пов'язаний з установами (видавцями та постачальниками інформації), науковцями (авторами текстів).

› [ЖУРНАЛИ](#) (функціонує як окремий [сайт наукових журналів НАН України jnas.nbu.gov.ua](#))

Інформація про всі періодичні видання НАН України (історичні та сучасні); видання в яких публікуються співробітники НАН України; видання НАН України, які входять до наукометричних баз даних Scopus та Web of Sciences; фахові видання за категоріями ДАК України. В перспективі цей блок буде пов'язаний з публікаціями (статтями у періодичних виданнях), установами (видавцями), науковцями (авторами текстів та членами редколегій).

Діаграма публікаційної активності (2010-2023 рр.) вчених НАН України в Scopus та Web of Science на Бібліотечному порталі НАН України LibNAS

Бібліометрика української науки

Публікації в журналах відкритого доступу, відкриті платформи для самоархівування результатів наукових досліджень роблять наукову інформацію доступною в режимі реального часу негайно і водночас збільшують показники видимості. Бібліотеки активно залучаються в усі фази наукового виробництва, починаючи від надання інформації (саме бібліотеки забезпечують опис, збереження і індексацію своїх ресурсів пошуковими системами, що дозволяє представляти їх в результатах пошуку) до її контролю і оцінки, здійснюючи дослідження статистики продуктивності та впливу наукових праць, вивчення цитування та використання у процесі прийняття рішень. Тобто, бібліотеки стають частиною процесу політики управління науковими дослідженнями, а саме: освоюють новий напрям діяльності – наукометричний [34]. З метою виділення актуальних і якісних досліджень у великому масиві наукової інформації, створені бібліометричні системи, що визначають кількісні показники публікацій, видань, успішності вчених, установ, колективів статистичними методами. Так, пошуковий сервіс Google Scholar (науковий сегмент Google) при пошуку праць певного автора дозволяє бачити посилання на переважно більшість його публікацій, але найбільш цитовані результати наводяться на першій сторінці, завдяки чому система забезпечує оперативне виявлення в масивах документів тих праць, які більш релевантні сформульованому запиту. Замість ряду послідовних запитів у різних базах наукової інформації користувачеві досить виконати один запит в спеціалізованій пошуковій системі, щоб отримати вичерпну інформацію [35].

Бібліометрика української науки – це національний наукометричний сервіс, призначений для формування в суспільстві цілісного уявлення про стан та динаміку процесів, що мають місце в науковому середовищі України. На основі бібліометричного аналізу публікацій сервіс проводить багатокритеріальне регулярне дискретне рейтингування суб'єктів наукового

простору України. Бібліометрика української науки є національним сегментом проєкту [Ranking of Google Scholar Profiles](#) (Іспанія).

Інформаційний профіль сервісу – бібліометричні профілі вчених та установ. Сервіс збирає та систематизує актуальний реєстр бібліометричних профілів (портретів) науковців у системах Google Scholar, Scopus, Publons та дослідницьких колективів (наукових установ), створених на платформі [Google Scholar](#).

Бібліометрика української науки генерує аналітичну інформацію про галузеву, відомчу та регіональну структуру науки України, є джерельною базою для проведення об'єктивного експертного оцінювання результативності наукової діяльності.

Параметрична оцінка наукового доробку учених та колективів здійснюється за допомогою таких показників цитованості, як h-index (індекс Гірша). На їх основі проводиться загальноукраїнське рейтингування науковців та наукових колективів. Оновлення відповідних рейтингів проводиться сервісом щомісячно (за Google Scholar) і щоквартально (за Scopus і Publons). Для впорядкування структури вітчизняних і світових наукових спеціальностей у сервісі «Бібліометрика української науки», згідно даних Google Scholar, виділено близько 300 галузевих рубрик.

Сервіс дозволяє здійснювати багатокритеріальний пошук бібліометричної інформації:

- за прізвищем автора;
- за назвою установи;
- за назвою відомства;
- за географічною ознакою (населеним пунктом);
- за галуззю знань;
- за рубриками Google Scholar
- упорядковувати h-index за даними систем Google Scholar, Scopus, Publons.

Цифрова платформа ResearchUA

У 2023 році на порталі НБУВ оприлюднено для загального онлайнового доступу бібліотечну цифрову платформу ResearchUA <http://research.nbu.gov.ua/>, яка орієнтована на розвиток електронної дослідницької інфраструктури України та формування всеукраїнського цифрового наукового простору, а саме акумуляцію, інтеграцію, ефективне використання і входження наукових електронних бібліотечно-інформаційних ресурсів України до сучасних світових цифрових комунікацій. База знань та проєкт сайту стали результатом науково-дослідної роботи НБУВ, здійсненої у 2020-2023 рр.

Усталене визначення «цифрової платформи (digital platform)» було сформульовано Європейською Комісією у 2015 році в процесі обговорення загальних процесів цифровізації економіки: «цифрові платформи забезпечують технологічну основу для надання або агрегування послуг/контенту та є посередниками між постачальниками послуг/контенту та кінцевими користувачами. Вони об'єднують різні ланки технологічних ланцюгів та забезпечують безперебійний зв'язок між сумісними процесами, які виникають в процесі діяльності організації» [39].

Бібліотечні сервіси цифрової платформи «ResearchUA» призначені для активної інформаційної підтримки наукових досліджень в Україні:

- сприяння розвитку нових форм цифрової наукової комунікації;
- реалізація сучасних моделей комунікації наукової бібліотеки з суб'єктами авторського права на наукові твори;
- консолідація та удосконалення доступу до національних наукових електронних бібліотечно-інформаційних ресурсів;

- введення до наукового обігу цифрових ресурсів національної документальної спадщини;
- розробка аналітичних засобів моніторингу стану та розвитку наукових досліджень.

Основне меню сайту складається з таких тематичних рубрик: «НАУКОВЦЯМ», «ВИДАВЦЯМ», «БІБЛІОТЕКАРЯМ», «ВІДКРИТА НАУКА», «ЦИФРОВА СПАДЩИНА». Ресурсна складова цифрової платформи представлена елементами меню ПОШУК, РЕСУРСИ, СЕРВІСИ, ДОВІДНИК, НАСТАНОВИ, де користувач сайту може отримати вичерпну інформацію щодо необхідних цифрових інструментів для науково-дослідної роботи.

Розділ «ПОШУК» цифрової платформи «ResearchUA» представляє увазі користувачів увесь спектр цифрових ресурсів НБУВ, які можуть знадобитись науковцям на різних етапах підготовки наукової роботи: визначення теми дослідження, підготовка історіографії питання, пошук співавторів та рецензентів, пошук наукових журналів для розміщення публікації тощо. Гіперпосилання у наведеному списку цифрових ресурсів приводять користувача безпосередньо до пошукових форм, де можна ввести необхідний запит та отримати відповідні наукові інформаційні джерела. Розділ «ПОШУК» також надає користувачам сучасні інструменти пошуку наукових публікацій як за ключовими словами та за елементами бібліографічного опису, так і за повним текстом публікацій, розміщених на вебпорталі НБУВ. Для налаштування цих інструментів використано інтелектуальний інтерфейс, заснований на технологіях Семантичного Вебу, який безкоштовно надає сервіс Google Custom Search. Цей пошуковий сервіс дає змогу налаштувати різні параметри пошуку відповідно до вимог користувачів сайту. Крім того, використання таких інструментів пошуку надає можливість користувачам задавати питання простим звичним способом, як вони звикли в інтернет-браузері, у тому числі, з

використанням лінгвістичних багатомовних алгоритмів Google: іншою мовою, в транслітерованому вигляді, незалежно від закінчень слів тощо.

Важливою частиною бібліотечних сервісів підтримки наукових досліджень є ресурси відкритої науки. НБУВ бере активну участь у роботі робочої групи НАН України з питань відкритої науки, яка була створена у зв'язку з затвердженням 8 жовтня 2022 року Кабінетом Міністрів України «Національного плану щодо відкритої науки», спрямованого на відкритіший підхід до організації наукових процесів і поширення знань. За матеріалами роботи в цій робочій групі були підготовлені пропозиції щодо стратегії діяльності НБУВ до 2025 року. Для цифрової платформи ResearchUA розроблено розділ сайту «ВІДКРИТА НАУКА» (<http://research.nbuuv.gov.ua/open-science>). Розділ містить довідкову інформацію з питань відкритої науки й представляє наукові ресурси НБУВ відкритого доступу: «НАУКОВА ПЕРІОДИКА УКРАЇНИ», «БІБЛІОТЕЧНИЙ ПОРТАЛ НАН УКРАЇНИ LIBNAS», «РЕПОЗИТАРІЙ НБУВ EVERLIB». Наводиться інформація про міжнародні онлайн-каталоги наукових ресурсів відкритого доступу: [DOAJ \(Directory of Open Access Journals\)](#) – міжнародний мультидисциплінарний каталог журналів відкритого доступу та [OpenDOAR \(Directory of Open Access Repositories\)](#) – міжнародний каталог репозитаріїв відкритого доступу. Розроблено статтю про «ІНСТИТУЦІЙНІ РЕПОЗИТАРІЇ», які є безпосереднім втіленням концепції відкритої науки. Представлена інформація про найбільші системи пошуку наукової інформації відкритого доступу [BASE \(Bielefeld Academic Search Engine\)](#) – одну з найбільших у світі пошукових систем, спеціалізованих на пошуку наукових публікацій відкритого доступу в Інтернеті, та OpenAIRE (Open Access Infrastructure for Research in Europe) – європейську електронну інфраструктуру відкритої наукової комунікації. Наведено докладну інформацію та відповідні довідкові статті про репозитарії, створені закладами вищої освіти та науково-дослідними установами в Україні: [Національний](#)

репозитарій академічних текстів, репозитарії НАН України та НБУВ: Бібліотечний портал НАН України "LibNAS" (в межах якого функціонує окремий сайт наукових журналів НАН України jnas.nbu.gov.ua, що індексується BASE), Репозитарій НБУВ "eVerLib". Найбільшим загальнонаціональним архівом наукових публікацій відкритого доступу в Україні є «Наукова періодика України», яка підтримується НБУВ в кооперації з видавництвами наукових журналів. В Україні ініціативу відкритого доступу також підтримує такий інформаційний сервіс, як Відкритий український індекс наукового цитування (OUCI - Open Ukrainian Citation Index) – пошукова система і база даних наукових цитувань, які надходять від усіх видань, що використовують сервіс Cited-by від CrossRef та підтримують Ініціативу з відкритих цитувань. Окремим блоком представлена інформація про «ВІДКРИТУ НАУКУ В НАН УКРАЇНИ» (<http://research.nbu.gov.ua/node/61>) за матеріалами робочої групи НАН України з питань відкритої науки, в якій бере участь НБУВ. Подано інформацію про сайт <https://openscience.nas.gov.ua> Цільового науково-технічного проекту НАН України «Створення й впровадження інфраструктури відкритої науки в НАН України (OPENS)» (розпорядження Президії НАН України від 07.02.2023 р. № 67 та від 30.03.2023 р. № 170) та Концепцію реалізації європейських принципів відкритої науки в НАН України (затверджена Президією НАН України 29 листопада 2023 року), основними положеннями якої є збільшення представлення результатів досліджень науковців НАН України в інформаційному середовищі відкритої науки із застосуванням сучасних технічних та інформаційних засобів з оцінюванням такого представлення за певними індикаторами, що сприятиме розширенню доступу наукової спільноти як в Україні, так і на міжнародному рівні, до наукових статей та інших наукових результатів дослідників НАН України, розвитку науки в Україні й міжнародного наукового співробітництва.

Для сайту ResearchUA розроблено довідкові розділи «НАУКОВЦЯМ», «ВИДАВЦЯМ», «БІБЛІОТЕКАРЯМ». Розділ «НАУКОВЦЯМ» містить інформацію щодо того, де і які можна отримати в НБУВ бібліографічні послуги: доступ до міжнародних систем наукової інформації, безкоштовна віртуальна довідка, платні бібліографічні послуги (формування бібліографічних списків, уточнення та редагування елементів бібліографічного опису, систематизація джерел у бібліографічному списку, визначення індексів УДК та авторського знаку до наукових праць, складення бібліографічного списку для курсових, дипломних та наукових робіт тощо). Надано також інформацію, яким чином отримати електронні копії документів із фонду НБУВ та як подати анкети для реєстрації наукових профілів на порталі НБУВ: «Наука України: доступ до знань» та «Бібліометрика української науки». Розділ «ВИДАВЦЯМ» містить інформацію щодо того, як подати друковані та / або електронні примірники наукових видань до фонду НБУВ, представити наукові видання та публікації в наукових журналах в реферативній базі даних «Україніка наукова». Розділ «БІБЛІОТЕКАРЯМ» містить інформацію щодо того, як зареєструвати наукову бібліотеку на порталі НБУВ, отримати інформацію про наявні бібліотекознавчі ресурси в фонді НБУВ, ознайомитись з науковими дослідженнями в галузі бібліотечної, архівної та інформаційної науки, які проводить НБУВ.

Для сайту ResearchUA розроблено анотований довідковий реєстр наукових інформаційних ресурсів НБУВ, представлений у розділі «РЕСУРСИ» [<http://research.nbu.gov.ua/resources>]. Кожна довідка про ресурс НБУВ містить: назву, інтернет-адресу, зображення, опис ресурсу, відповідальний підрозділ (посилання до сторінки підрозділу на сайті НБУВ), контактний e-mail. Про ресурси національного рівня створено довідкові статті в розділі «ДОВІДНИК», з якими можна ознайомитись за посиланням «Докладніше». Розділ «РЕСУРСИ» поділено на два підрозділи «Інформаційні» та «Довідкові».

До підрозділу «Інформаційні ресурси» (<http://research.nbuv.gov.ua/resources>) віднесено такі бази даних НБУВ:

[НАУКОВА ПЕРІОДИКА УКРАЇНИ](#),
[РЕФЕРАТИВНА БАЗА ДАНИХ «УКРАЇНКА НАУКОВА»](#),
[УКРАЇНКА \(Е-БІБЛІОТЕКА\)](#),
[ЕЛЕКТРОННИЙ КАТАЛОГ НБУВ](#),
[НАУКОВА ЕЛЕКТРОННА БІБЛІОТЕКА НБУВ](#),
[АВТОРЕФЕРАТИ ДИСЕРТАЦІЙ \(Е-БІБЛІОТЕКА\)](#),
[ЦИФРОВА БІБЛІОТЕКА ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ](#),
[ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНІ МАТЕРІАЛИ](#).

До підрозділу «Довідкові ресурси» (<http://research.nbuv.gov.ua/resources>) віднесено такі бази даних НБУВ:

[БІБЛІОМЕТРИКА УКРАЇНСЬКОЇ НАУКИ](#),
[ТЕМАТИЧНИЙ НАВІГАТОР](#),
[НАУКОВЦІ УКРАЇНИ](#),
[ДОВІДНИК "УКРАЇНКА"](#),
[УКРАЇНКА В ДАТАХ](#),
[УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ БІОГРАФІЧНИЙ АРХІВ](#).

Цінність уже сформованих сучасними науковими бібліотеками ресурсів полягає в тому, що користувачам надаються не прості інформаційно-пошукові системи, а розвинені системи розкриття та виявлення знань, забезпечені складними семантичними інструментами. Зусиллями бібліотек формуються інтелектуальні цифрові сервіси підтримки наукових досліджень та управління науковими даними, здійснюється супровід проєктів цифрової гуманітаристики. Інфраструктурний підхід надає можливість інтегрувати всі ці інтелектуальні бібліотечні сервіси в єдину національну цифрову інфраструктуру знань, й особливо актуальними є ці процеси в Україні, яка активно розвиває цифрові наукові та освітні ресурси і сервіси, які можна значно збагатити за рахунок

бібліотек надійними та достовірними джерелами наукової інформації за умов сумісності та інтероперабельності з іншими науковими інформаційними системами національного та міжнародного рівня [38].

Найбільш затребуваними серед наукових електронних інформаційних ресурсів є електронні бібліотеки. Створення електронних бібліотек є одним із важливих напрямів діяльності інформаційних установ, оскільки невпинно зростають потреби користувачів у повних текстах електронних документів. Розміщені на сайтах бібліотек електронні колекції допомагають розкрити і зберегти фонди книгозбірень, забезпечують вільний доступ до інформації, її пошук і використання. Електронний ресурс є головним елементом віртуальних бібліотек, які, окрім повних текстів документів, мають надавати користувачам і можливості роботи з ними. Отже, оптимізація системи функціонування бібліотек в інформаційному суспільстві в умовах воєнного стану відбувається у напрямі створення нових організаційних форм, зокрема, електронних і цифрових бібліотек, медіатек тощо.

Електронна бібліотека авторефератів дисертацій

Електронна бібліотека містить автореферати дисертацій, захищених в Україні з 1998 по 2011 рр., відновлена з 2019 р. по сьогодні. е-Бібліотека надає доступ до бібліографічного опису та анотацій дисертаційних досліджень. Наявний пошук за автором, назвою, роком видання та ключовими словами, спеціальностями ДАК України. Для забезпечення наскрізного пошуку авторефератів за відповідними галузями знань та спеціальностями, для авторефератів докторів філософії, які мають позначення спеціальностей за новою системою класифікації освітніх дисциплін, обов'язково наводяться старі коди спеціальностей. Повні тексти авторефератів вільно доступні для завантаження. З 2019 року, завдяки партнерській взаємодії з [Національним](#)

[репозитарієм академічних текстів \(НРАТ\)](#), для кожного автореферату наявна можливість ознайомитись з текстом дисертації, представленої для вільного перегляду в НРАТ. Повні тексти авторефератів також доступні для завантаження для пошукових профілів науковців на порталі «Наука України: доступ до знань» та в реферативній базі даних «Україніка наукова». Наявність повних текстів авторефератів та авторських анотацій до них значно прискорила та оптимізувала процес реферування авторефератів. Поточний стан бази даних авторефератів: 73 833 записів з бібліографічними даними, анотаціями та можливістю завантажити повні тексти.

Наукова електронна бібліотека НБУВ

У Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського з 2010 р. формується повнотекстове зібрання електронних інформаційних документів у частині електронних книг – «Наукова електронна бібліотека» (НЕБ): архів електронних ресурсів за пріоритетними напрямками науки, освіти, культури, економіки, виробництва, управління, що визначаються низкою законів України, постанов Кабінету Міністрів України, Президії Національної академії наук України. Основним завданням інформаційного ресурсу НЕБ є формування повнотекстового фонду електронних документів у частині вітчизняних електронних книг та актуальних для держави зарубіжних книжкових матеріалів. У НЕБ містяться електронні документи, що мають у своїй основі друковані видання або є повними аналогами таких. Мета НЕБ НБУВ — сформувати бібліотечний репертуар інформаційних документів і забезпечити їх доступність для всіх категорій користувачів для сприяння реалізації права громадян на вільний доступ до інформації та духовний розвиток, на культурну, наукову та освітню діяльність. Це передбачає: створення, збирання та забезпечення довготривалого збереження електронних документів; створення єдиного

довідкового та пошукового апарату до всіх частин фонду НЕБ; забезпечення доступності електронних документів для читачів.

Одним з основних питань при створенні зібрання електронних документів є формулювання принципів комплектування електронного фонду, включаючи вид документів, що комплектуються, їхню тематику, прийняті обмеження. Наповнення зібрання НЕБ здійснюється відповідно до «Профілю комплектування інформаційного ресурсу «Наукова електронна бібліотека» НБУВ» (<http://irbis-nbu.gov.ua/everlib/item/er-0003096>) такими документами: електронними аналогами друкованих видань або електронними виданнями, наданими правовласниками: авторами та видавництвами; цифровими копіями традиційних бібліотечних документів. Пріоритетною тематикою накопичення електронних інформаційних ресурсів у НЕБ НБУВ є: науково-технічна (в тому числі проблеми сучасного матеріалознавства), науково-природнича (зокрема, фізико-математичні науки, хімічні науки), інформаційні та комунікаційні технології, енергетика, природокористування, науки про життя (в тому числі ресурси медичного спрямування), біотехнології, нові речовини і матеріали (в тому числі нанотехнології і технології наноматеріалів), суспільні та гуманітарні науки. Широко представлена у НЕБ НБУВ довідкова література: словники, енциклопедії, довідники з усіх галузей знань [290, 31]. Електронні видання пріоритетної тематики становлять 94% від загальної кількості всієї НЕБ НБУВ:

- науково-технічної спрямованості — це 14%;
- електронні видання природничої тематики (в тому числі фізико-математичні науки, хімічні науки) становлять 13%;
- інформаційні та комунікаційні технології — 8%;
- енергетика — 6%;
- природокористування — 6%;
- науки про життя (в тому числі ресурси медичної спрямованості) і

- розвиток біотехнологій — 9%;
- нові речовини і матеріали, нанотехнології і технології наноматеріалів — 7%;
- громадські та гуманітарні науки (економіка, мовознавство, філософія, психологія, історія) — 22%;
- юридична література — 9% від загальної кількості ресурсів НЕБ.

Комплектування інформаційного ресурсу НЕБ НБУВ, відповідно до цільового призначення, здійснюється такими видами електронних документів:

- наукові (монографії, матеріали наукових конференцій, збірники наукових праць) — складають переважну більшість загального обсягу наукової електронної бібліотеки;
- науково-популярні (нариси, інформаційно-аналітичні збірники, огляди);
- навчальні (підручники, навчальні посібники, навчально-методичні видання);
- довідкові (енциклопедії, словники, довідники, бібліографічні видання);
- офіційні (закони, укази, постанови, розпорядження, акти);
- нормативно-методичні (стандарти, методичні посібники, інструкції) [23, 23].

Сьогодні повнотекстовий інформаційний ресурс НЕБ включає понад 37 тис. бібліотечно-бібліографічних записи на електронних книгах. На веб-порталі НБУВ у вільному доступі представлено довідково-бібліографічну інформацію НЕБ (бібліографічні описи та анотації документів), доступ до повних текстів НЕБ НБУВ є диференційованим, відповідно до ст. 22 Закону України «Про авторське право і суміжні права» (№ 3793-ХІІ від 23 грудня 1993 р.):

- вільний доступ є до повних текстів документів, офіційно переданих правовласниками (авторами та видавництвами) на договірній основі

- для розміщення на порталі НБУВ (це майже 20 тис. е-документів);
- всі інші повні тексти доступні лише у локальній мережі НБУВ – в читальних залах.

Повнотекстові електронні ресурси зібрання НЕБ НБУВ користуються великим попитом у студентів, науковців, галузевих фахівців.

Враховуючи багатотомність майже третини електронних документів, а також представлення певного масиву електронних книжок декількома форматами (для зручності користування ними читачів), загальна кількість повнотекстових електронних документів в інформаційному ресурсі НЕБ складає понад 60 тис. Електронна бібліотека надає користувачам усі необхідні навігаційні та пошукові інструменти: зібрання тематично упорядковане за основними розділами знань, є можливість пошуку за ключовими словами, типом ресурсу, автором, назвою, роком видання, місцем видання тощо. Також представлена інформація, в якому форматі завантажено повнотекстовий документ, наводиться розмір файлів [3131, 32].

Наукова періодика України

У 2008-2009 рр. НБУВ розпочала формування електронної бібліотеки «Наукова періодика України» (НПУ). НПУ вміщує електронні версії періодичних фахових наукових видань вітчизняних наукових установ та навчальних закладів і є унікальним інформаційним продуктом НБУВ, що не має аналогів в Україні. Нормативною базою для реалізації цього проекту стали Закон України № 537-V від 09.01.2007 р. «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки», Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 1111 від 17.10.2012 р. «Порядок формування Переліку наукових фахових видань України» та Наказ ВАК України і НАН України №436/311 від 07.07.2008 р. «Про затвердження Порядку

передавання електронних копій періодичних друкованих наукових видань на зберігання до Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського», що передбачають передавання до НБУВ засновниками наукових журналів та збірників наукових праць електронних копій видань, при цьому НБУВ безоплатно розміщує ці копії на своєму сайті і забезпечує до них безкоштовний доступ [21, 239]. На базу даних «Наукова періодика України» від Державної служби інтелектуальної власності України було отримано Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 68020 від 28.09.2016 р.

На основі досвіду НБУВ розроблена технологічна модель організації електронних інформаційних ресурсів у бібліотеках. Основні етапи організації електронних інформаційних ресурсів у сучасній бібліотеці включають в себе: відбір інформаційних документів; спосіб та процес отримання ресурсів; внесення до баз даних, реєстрація та наукова організація електронних ресурсів; каталогізація ресурсів; представлення електронних інформаційних ресурсів на веб-сайті, організація та налаштування параметрів доступу до ресурсів; популяризація ресурсу для користувачів; моніторинг та статистика використання ресурсів. На кожен із цих етапів певним чином впливають функціональні особливості різних типів та видів електронних ресурсів, і вони можуть дещо відрізнятися для електронних журналів, для електронних книг, для баз даних тощо. На етапі відбору бібліотека вирішує, які саме ресурси потрібні її користувачам, розглядаються окремі назви е-книг, електронні колекції, відбувається ознайомлення з інформаційним ринком через пропозиції видавництва. Наприклад, серед основних критеріїв представлення електронних версій наукових фахових видань України у інформаційному ресурсі НПУ НБУВ такі:

- повнота: електронний журнал має бути ідентичним друкованій копії й містити все, що є в друкованому в тому самому вигляді, включаючи таблиці, графіки, замітки тощо;

- оперативність: всі статті в електронному журналі мають з'являтися одночасно з друкованим виданням, або навіть раніше;
- надійність: безперебійний щоденний доступ, стабільний URL, надійний механізм доступу (інтерфейс, пошукові можливості тощо) [31, 33].

Після підписання договору про передавання електронної версії документа до бібліотеки необхідно провести реєстрацію та організацію інформаційних документів. Наприклад, для наукової організації електронних журналів в інформаційному ресурсі НПУ НБУВ серед основних полів відповідної бази даних такі: назва журналу; ISSN та/чи e-ISSN; рік започаткування видання; інформація про видавця, контакти тощо; предметні галузі, які відображає журнал; періодичність видання; категорія, до якої належить видання; перелік наукометричних баз даних, якими індексується журнал; наявність друкованого варіанта у бібліотеці; інформація про поновлення; доступність архіву; аспекти договору (умови, термін, дата підписання, дата затримки, поновлення тощо).

Подальше представлення електронних документів на веб-сайті бібліотеки припускає забезпечення доступу користувачів до електронних ресурсів, посилання на повний текст матеріалу [23, 33].

Поточний стан інформаційного ресурсу НПУ – майже 3 тис. електронних аналогів наукових фахових видань (серед них 148 наукових журналів, що існують тільки в електронній формі; 367 назв наукових журналів НАН України; 126 наукових журналів категорії «А»; 1394 наукових журналів категорії «Б»; 543 наукових журналів категорії «В» (нефахових); 124 наукові журнали, що входять до міжнародної наукометричної бази даних Scopus; 78 наукових журналів, що входять до міжнародної наукометричної бази даних Web of Science.

Здійснюється постатейний розпис номерів електронних версій періодичних наукових видань. Електронна бібліотека НПУ включає 1млн. 381 тис. повних текстів наукових статей, внесених до змісту відповідних

номерів журналів. Для членів редакції наукових журналів проставлені унікальні ідентифікатори дослідників – ORCID.

Основними перевагами пошукового інтерфейсу зібрання НПУ є:

- наявність повної інформації про публікацію: журнал, випуск, рік тощо;
- можливість проводити пошук публікацій за «Авторським покажчиком», «Покажчиком назв публікацій», можливість підібрати всі публікації даного автора наявні в електронному вигляді;
- можливість проводити розширений пошук за ключовими словами із назв публікацій;
- інтеграція інформації «Наукової періодики України» з реферативною базою даних «Україніка наукова». Реалізована можливість скористатись розширеним пошуком, який надає реферативна база даних, а потім переглянути знайдені повні тексти статей: для електронних версій публікацій виводиться реферат; у реферативній базі даних виводяться посилання на відповідний повний текст публікації;
- знаходження повного тексту наукової публікації у пошуковій системі Google з можливістю перегляду бібліографічного опису знайденої публікації;
- інтеграція інформаційного ресурсу НПУ до інтерфейсу аналітичних сервісів Google Scholar (Google Академія). Всі наукові періодичні видання, представлені в інформаційному ресурсі НПУ коректно індексуються пошуковою системою Google Академія. Таким чином, є можливість створювати наукометричний портрет наукових журналів України. Впровадження інтеграції НПУ з міжнародною інформаційною системою Google Академія викликало зацікавленість зарубіжних видавництв наукових журналів щодо представлення їхніх публікацій на порталі НБУВ. Так, в рубриці «Партнери» сьогодні представлено 18

зарубіжних періодичних видань з Польщі, Чехії, Великобританії, Словачії, Болгарії, Казахстану, Азербайджану, Грузії.

- у рейтингах пошукової системи Google запити з порталу НБУВ надаються першими; завдяки проіндексованим Google Академія метаданим публікацій є можливість створювати повноцінні наукометричні профілі вчених, наукових журналів, стежити за цитуванням наукових статей тощо.

У контексті підвищення наукоємності військових розробок важливим є створення системи забезпечення інформаційних запитів підприємств оборонного комплексу України, зокрема, інформацією про розробників певних видів техніки, матеріалів, стартапів та інформаційних систем, створених в Україні.

Реферативна база даних «Україніка наукова»

У контексті підвищення наукоємності військових розробок важливим є створення системи забезпечення інформаційних запитів підприємств оборонного комплексу України, зокрема, інформацією про розробників певних видів техніки, матеріалів, стартапів та інформаційних систем, створених в Україні. Можуть бути запропоновані різні форми надання такої інформації. Наявні у РБД «Україніка наукова» ресурси дозволяють готувати анотовані покажчики з посиланнями на повні тексти публікацій за вузькоконтекстуальними галузевими запитамі: огляди актуальних публікацій щодо новітніх оборонних розробок за пріоритетними напрямками (кібербезпека, робототехніка, безпілотні апарати, розмінування тощо) та/або регулярні дайджести нових надходжень літератури за цими або іншими запитамі. Такі інформаційно-аналітичні матеріали узагальнюватимуть широкий спектр науково-технічної інформації (зміст і потенціал нових оборонних розробок і

технологій, експертні оцінки, контакти фахівців галузі), що могла опинитися поза увагою з причин розпорошеності джерел наукової інформації за низкою локальних сховищ.

Як приклад використання реферативної бази даних можна навести аналіз публікацій за науковим напрямом «Захист інформації». Найбільша кількість досліджень з цього наукового напрямку виконана в таких університетах України: Національний авіаційний університет, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Національний університет «Львівська політехніка», Одеська Національна академія зв'язку ім. А. С. Попова, Вінницький національний технічний університет та інші. Частина досліджень виконана в інститутах Національної академії наук України: Інституті кібернетики імені В. М. Глушкова НАН України, Інституті проблем моделювання в енергетиці ім. Г. Є. Пухова та ін. Автори, які мають значну кількість публікацій наукових публікацій за науковим напрямком «Захист інформації», мають спільні наукові публікації, що відображається у мережах співавторства.

Для оцінки впливу опублікованих робіт на дослідження за науковим напрямом «Захист інформації» проведено аналіз цитування робіт дослідників з використанням бази даних Google Scholar. Слід відзначити, що більшість авторів, які підготували велику кількість публікацій, мають високе цитування наукових робіт, що свідчить про високий рівень затребуваності досліджень у цій галузі.

Створення інформаційних систем спеціального призначення вимагає використання технології криптографічного захисту інформації. Спостерігається поступове збільшення публікацій з цього напрямку. Виявлено коло установ, що найактивніше працюють в цьому напрямі. Визначені зв'язки між авторами показують наявність спільних публікацій. За останні роки швидко зростає кількість публікацій з тематики створення безпілотних летальних апаратів,

збільшується кількість організацій, які проводять дослідження в цій галузі техніки.

Аналіз публікацій за визначеною пріоритетною тематикою оборонного комплексу в РБД «Україніка наукова» виявив, зокрема, такі результати: за запитом «кібербезпека» – 355 документів, за запитом «робототехніка» – 115 документів, за запитом «безпілотні літальні апарати» – 761 документ, за запитом «засоби розмінування територій» – близько 40 документів. Це робить РБД «Україніка наукова» вкрай важливим джерелом для пошуку й оцінювання оборонного потенціалу України [19].

РОЗДІЛ 2. ЦИФРОВІ СОЦІОГУМАНІТАРНІ БІБЛІОТЕЧНІ ПРОЄКТИ ТА ДЖЕРЕЛА ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Національні та наукові бібліотеки на сьогодні є скарбницями культурних здобутків українського народу, носіями національної пам'яті і загальнолюдських духовних цінностей, невід'ємною складовою національної культурної спадщини. Унікальний універсальний фонд Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, «Фонд рукописів, стародруків, рідкісних видань, історичних колекцій, архівний фонд та депозитарій Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського», постановою Кабінету Міністрів України від 19 грудня 2001 р. № 1709 віднесено до Державного реєстру наукових об'єктів, що становлять національне надбання. Фонди НБУВ є дзеркалом та джерельним відбитком розвитку української держави та суспільства в цілому. Ці фонди є об'єктом соціогуманітарних досліджень з метою введення інформаційних джерел до наукового та культурного обігу. Важливим напрямом бібліотечної діяльності в період формування цифрового

суспільства є створення цифрових фондів та порталів національної спадщини, віртуальна реконструкція цілісних історико-культурних колекцій.

Важливість цього завдання, серед іншого, зумовлена і інтенсивними процесами, спричиненими повномасштабною війною: з одного боку, очевидно зріс публіцистичний, культурний і науковий запит зарубіжних фахівців на свідчення української спадщини; з іншого – констатуємо внутрішній національний запит на осмислення національних культурних, мистецьких та історичних особливостей. Вирішення цього завдання потребує формування повноцінного національного інформаційного простору, подолання його існуючих деструкцій, наповнення інформацією, що сприятиме формуванню спільного, конструктивного бачення національного майбуття. Вибудовування такого спільного бачення передбачає, серед іншого, апеляцію до минулого і, що важливо, - до успішних проєктів у ньому, прикладів гармонії між особою і державою [36].

Звичайно ж для головної бібліотеки держави Україна, в умовах війни, стоїть питання гострої необхідності зберегти культурну спадщину саме шляхом цифрового копіювання. Важливо розуміти, що рівень цифрового контенту залежить від технічних можливостей, ресурсів, фінансової підтримки і поставлених завдань. Кілька національних бібліотек надали НБУВ підтримку: чи цифровою технікою, обладнанням, комп'ютерами, чи пакувальними матеріалами, папером тощо. Це, зокрема, Національна бібліотека Швеції, Німецька національна бібліотека в Берліні, Британська бібліотека, а також кілька фондів. Вже розроблено генеральний план оцифрування наших унікальних фондів, пріоритетні напрями його періодичності. [36]. На сьогодні для НБУВ важливими є розвиток нового структурного підрозділу – Центру збереження і оцифрування фондів, основні завдання якого спрямовані на забезпечення збереженості фондів НБУВ з урахуванням сучасних викликів щодо цифрової трансформації усіх напрямів діяльності людства, зокрема,

застосування сучасних технологій для превентивної консервації, реставрації та оцифрування фондів на підставі науково обґрунтованих методик. Центр має стати єдиним науково-дослідним та координаційно-методичним органом з питань забезпечення збереження фондів НБУВ та установ Національної Академії Наук України та такого, що спроможний здійснювати наукову розробку технологічних, організаційних і методичних засад забезпечення фізичного збереження інформаційних ресурсів НБУВ у процесі їх формування, зберігання та використання [1].

Інформація про цифрові соціогуманітарні проекти НБУВ представлена в розділі «ЦИФРОВА СПАДЩИНА» (<http://research.nbu.gov.ua/heritage>) цифрової платформи для науковців ResearchUA. Сучасне розуміння поняття збереження культурної спадщини включає діяльність у галузі створення цифрового ресурсу спадщини. Процеси оцифрування та представлення в цифровому середовищі об'єктів історико-культурної спадщини є важливим сегментом розвитку сучасної інфраструктури знань: освіти, науки, культури. Відповідно до вимог цифровізації НБУВ активно розвиває новий напрям наукових досліджень - цифрову гуманітаристику: переведення в цифровий формат культурної спадщини і формуванням спеціальних баз даних; створення цифрових колекцій і архівів; формуванням та джерелознавчий аналіз корпусів текстів; підготовка електронних мультимедійних наукових видань; візуалізація, статистичний та бібліометричний аналіз даних; створення баз даних і знань, електронних довідників. Особливе значення для формування цифрових ресурсів науки в Україні мають національні наукові бібліотеки, що підпорядковані Національній академії наук України, покликані збирати продукти наукового знання універсального характеру і з усього світу – як про історію розвитку культури, освіти та науки, так і формувати сучасні ресурси науки як наукові інформаційні джерела, що їх використовують дослідники для подальшого розвитку науки та суспільства, а також забезпечувати до них вільний доступ.

Вони забезпечують науковий доступ до національних наукових ресурсів України (монографії, статті в наукових журналах, збірники наукових праць, препринти, матеріали конференцій, симпозіумів, дисертації та автореферати та іншої наукової продукції), а також дозволяють отримати доступ до інших національних та світових ресурсів наукової інформації через свої портали. Управління такими ресурсами з метою організації доступу є вкрай важливою діяльністю сучасних бібліотек. З одного боку – наукове опрацювання та оцифрування власних історико-культурних фондів та створення інтелектуальних ресурсів з метою залучення до сучасної гуманітарної науки як джерел історичного розвитку суспільства, включення в процеси формування сучасного менталітету людини. З іншого боку – накопичення інформації про сучасний розвиток наукових знань та управління інформацією, організації сервісів мобільної підтримки розвитку науки шляхом організації ресурсів на засадах інноваційних міждисциплінарних досліджень, структури багатоаспектних та великих за обсягами ресурсів, новітніх технологій та ефективної наукової комунікації [8, 34].

В розділі «ЦИФРОВА СПАДЩИНА» представлена інформація про такі цифрові проєкти НБУВ:

[НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОГРАФІЯ,](#)

[РУКОПИСНІ ТА АРХІВНІ ФОНДИ,](#)

[КНИЖКОВІ ПАМ'ЯТКИ ТА КОЛЕКЦІЇ,](#)

[УКРАЇНІКА \(Е-БІБЛІОТЕКА\),](#)

[ЦИФРОВА БІБЛІОТЕКА ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ,](#)

[УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ БІОГРАФІЧНИЙ АРХІВ.](#)

У 2023 році НБУВ брала участь у роботі робочої групи Міністерства культури України зі створення «Національної електронної бібліотеки України». Було проведено роботи з надання інформації щодо складу та обсягу документів фонду НБУВ, які є національним надбанням України, а саме тих, що мають

бути оцифровані в першу чергу (за попередньою оцінкою, загальна кількість таких особливо цінних видань та рукописів складає у фонді НБУВ приблизно 1,5 млн. документів). За сприяння Української бібліотечної асоціації 8 червня 2023 року в онлайн-форматі відбувся Круглий стіл «Досвід українських бібліотек зі збереження документальної спадщини шляхом створення цифрових колекцій», який став об'єднаним осередком для обговорення цієї важливої теми. Зустріч відбулася у межах проєкту створення Національної електронної бібліотеки України. Фахівці провідних бібліотек України поділилися своїми напрацюваннями щодо збереження фондів та оцифрування цінних і рідкісних видань. Ґрунтовну доповідь «Цифрові колекції історико-культурної спадщини Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: досвід створення» представила на форумі директорка Інституту інформаційних технологій Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського Катерина Лобузїна. Під час відеоконференції також обговорювалися важливі питання процесу оцифрування та збереження культурного надбання України, технічного та кадрового забезпечення, виклики та перспективи реалізації успішних практик українських бібліотек у проєкті створення Національної електронної бібліотеки України. НБУВ також взяла участь в обговоренні Концепції створення Національної електронної бібліотеки України [6].

Для підтримки соціогуманітарних досліджень в Україні НБУВ формує довідкову базу даних «Історико-культурні фонди Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського», доповнювалася та розширювалася інформація про колекції, зібрання, історичні бібліотеки, додавались ілюстративні матеріали для подальшого представлення онлайн-довідника на порталі НБУВ.

Для кожної колекції наводяться гіперпосилання до відповідних бібліографічних баз даних та електронних бібліотек, де можна ознайомитись з матеріалами відповідної колекції. Довідкова інформація про колекції готується

висококваліфікованими науковими співробітниками НБУВ, які обізнані з історією, складом і змістом фондів, атрибуцією та експертизою бібліотечних документів. В укладанні інформації для довідника беруть участь такі підрозділи НБУВ як Інститут рукопису, Інститут книгознавства (відділ стародруків та рідкісних видань, відділ бібліотечних зібрань та історичних колекцій, відділ зарубіжної україніки, відділ образотворчих мистецтв, відділ музичних фондів), відділ пресознавства.

Довідник історико-культурних фондів пов'язаний з значним електронним довідковим масивом фондів стародруків та рідкісних видань і представлений низкою бібліографічних баз даних, де подано подокументний опис фондів. Цінні та унікальні фонди відділу стародруків та рідкісних видань представляють бази даних, сформовані за колекційним принципом, зокрема, хронологічним: колекція «Інкунабули» містить інформацію про стародруки другої половини XV століття, об'єднані у колекцію інкунабул; «Палеотипи» представляє стародруки, що побачили світ упродовж першої половини XVI століття, об'єднані у колекцію палеотипів; «Кириличні стародруки», надруковані слов'янським кириличним шрифтом протягом XV–XVIII ст., таких видань у фонді НБУВ нараховується близько 8 тис.; «Видання гражданського друку»: видання XVIII — першої чверті XIX ст., надруковані нововведеним гражданським шрифтом.

В основі формування колекцій закладені різні принципи, крім хронологічного: зокрема, «Іноземні стародруки»: БД містить бібліографічні описи документів, надрукованих іноземними мовами з середини XV ст., від початку запровадження друкарства в Європі, до 1830 р. включно; «Рідкісні видання»: видання XIX–XX ст., серед яких прижиттєві видання творів класиків української літератури, українські періодичні видання, літературні альманахи та збірники XIX – поч. XX ст.; «Мініатюрні видання»: БД презентує книжки, надруковані впродовж XIX–XX ст., розміри яких не перевищують 10 см; «Листівки періоду 1880-1945 рр.»: листівки XIX – поч. XX ст. та періоду

Першої та Другої світової війн тощо. База даних «Бібліотечні зібрання та історичні колекції» містить інформацію про цілісні історичні бібліотеки, колекції та зібрання окремих видатних осіб, університетів, духовних та вищих навчальних закладів, просвітницьких установ та товариств. У базі даних є можливість пошуку інформації за окремими колекціями, зокрема, в межах масштабної колекції світської та релігійної періодики ХХ ст.

Електронний ресурс нотних видань та музичних колекцій «Музичний фонд» відображає склад музичних творів вітчизняних та зарубіжних композиторів, музичний фольклор, довідкову профільну літературу, монографії з питань музикознавства, фахові періодичні видання, навчальні посібники, звукозаписи; система покажчиків забезпечує пошук за одним чи поєднанням кількох параметрів. Науковий каталог фонду образотворчих мистецтв виконує функції електронного науково-довідкового апарату і є важливим джерелом інформації з питань теорії та історії українського та зарубіжного мистецтва.

На порталі НБУВ представлено також ілюстровані електронні колекції «Радянський лубок» та «Поштові листівки». Однією із найпопулярніших баз даних аркушевих образотворчих видань є «Український плакат». Масив електронних каталогів поповнюють наукові бібліографічні джерела зі спеціалізованого фонду видань Відділу зарубіжної україніки. Підготовлена інформація є цінним підґрунтям для укладання перспективного плану оцифрування фондів, які є національним надбанням України. Такий онлайн-довідник бібліотечними раритетами стане потужною інформаційною підтримкою для дослідників соціогуманітарного профілю, які вивчають та вводять до наукового обігу нові історико-культурні джерела. [7, 15, 21].

Важливим сегментом проєктів цифрової спадщини є електронні бібліотеки НБУВ: «Цифрова бібліотека історико-культурної спадщини» (оцифровані документи із фонду НБУВ) та е-бібліотека «Україніка» (національний довідково-інформаційний та документальний ресурс архівних,

рукописних і друкованих джерел, створених в Україні або інших державах – про Україну, її історію, економіку, культуру).

Цифрова бібліотека історико-культурної спадщини

Остаточною метою будь-якого проекту з оцифрування історико-культурних та наукових бібліотечних інформаційних ресурсів є реалізація доступу до створеного інформаційного масиву для широких верств населення. Технології розробки й управління інтернет-сервісами все більше впроваджуються у діяльність бібліотек. Інтерактивні властивості цифрового середовища надають унікальну можливість візуалізації інформації щодо культурної спадщини суспільства. Онлайніві інтернет-сервіси, забезпечення когнітивними засобами подання інформації забезпечують нові можливості бібліотекам та архівам у розробці інформаційних сервісів для співтовариства кваліфікованих користувачів [18].

Повнотекстове зібрання оцифрованих документів історико-культурних фондів НБУВ. Цифрова бібліотека структурована за колекціями, видами документів та за предметно-тематичними рубриками. Цифрові колекції організовані за різними принципами: тематичні, персональні, установ, видавничі, книжкових пам'яток, історичні фонди, зібрання. Основні критерії для відбору документів для першочергового оцифрування ґрунтуються на [Порядку відбору рукописних книг, рідкісних і цінних видань до Державного реєстру національного культурного надбання \(Наказ Міністерства культури України від 14.06.2016\)](#) та методичних засадах, розроблених директором Інституту книгознавства Г. І. Ковальчук: *хронологічний* (час створення книги); *історичний* (значення книги для розвитку суспільства, регіону, світу); *етапність* (книга є пам'яткою переломного періоду в житті країни, його невід'ємною складовою); *унікальність* (вирізняє книгу як єдину у своєму роді, що збереглася в єдиному примірникові чи має індивідуальні особливості, які становлять наукове, історичне або художнє значення (з автографами, власницькими записами, додатковими вкладеннями або малюнками); *пріоритетність* (книга як перше за

часом видання творів класиків науки й літератури, інших творів, що мають принципово важливе значення для історії та культури, суспільно-політичного розвитку); *меморіальність* (пов'язаність книги із життям та працею видатних історичних особистостей або наукових чи творчих колективів, а також із пам'ятними місцями); *колекційність* (характеризує книгу щодо її належності до колекцій, які мають властивості важливого історико-культурного об'єкта) та ін. [14].

Найбільшою за кількістю документів є колекція україніки, яка містить важливі для дослідників джерела знань про Україну та український народ. Цифрові ресурси українознавчої тематики поповнюють колекцію [e-бібліотеки "Україніка"](#). Вагому частину цих цифрових ресурсів складає національна бібліографія, а саме повний цифровий архів видань ретроспективної національної бібліографії України, яка до цього практично не була в науковому доступі: [«Україномовна книга у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, 1798-1923 : в 3 томах \(2003\)»](#), [«Книга в Україні, 1861-1917 : матеріали до репертуару: в 20 випусках \(1996-2017\)»](#). На основі матеріалів видання [«Україномовна книга»](#), формується відповідна електронна колекція, яка вже нараховує близько 800 повнотекстових книг зі списку зазначених у бібліографічному покажчику, починаючи з видання [«Енеида на малоросійській язык перелиціюваная И. Котляревским. Санкт-Петербург: Иждивением М. Парпуры, 1798»](#), яка вважається початком періоду української літературної мови. [Електронна колекція «Україномовна книга»](#) містить різні за типами, видами та змістом документи: книги, альманахи, збірники, навчальні посібники, довідкові видання, передруки, відбитки та інші, які носять універсальний характер, що видавались українською мовою за період 1798–1923 р., незалежно від місця видання, також книги і збірники іншими мовами, якщо вони містять розділи або окремі твори українською мовою. Матеріали е-колекції є цінними

джерелами для вивчення історії, культури і розвитку мовних традицій українського народу.

е-Бібліотека «Україніка»

Боротьба проти повномасштабної російської агресії точиться не лише за територію, а й за можливість подальшої ідентифікації та розвитку українців як самобутньої та самодостатньої нації. Тому підтримка безперервності культурних та науково-освітніх процесів під час воєнного стану – це акумуляція потенціалу для повоєнного розвитку країни. Відповідно, в умовах нової реальності цифровізація культурних пам'яток (серед них книжкових) та безперебійний вільний віддалений доступ до них дослідників, а також забезпечення джерелами інформації всіх залучених до сфери освіти та широкої громадськості не лише не втрачає пріоритетності, а й набуває стратегічного значення. Адже тисячі студентів, які через кілька років повинні стати фахівцями в різних галузях, наразі обмежені в можливості офлайн-навчання та користування фондами бібліотек чи архівів, і тому гостро потребують якісних та структурованих джерел інформації, які могли б компенсувати їхню відсутність.

Українські бібліотеки, зокрема, наукові, успішно вирішують це завдання за допомогою системи цифрових інформаційних ресурсів. Е-бібліотека «Україніка» НБУВ – це інформаційна система, що складається з організаційно-технічних засобів для збереження і опрацювання інформації, навігаційної надбудови для упорядкування процесу пошуку та власне сукупності електронних колекцій. «Україніка» пропонує користувачеві не лише лексичний та атрибутивний пошук, а й підтримує апарат гіпертекстових і гіпермедійних семантичних зв'язків, що забезпечує користувачеві оперативний перехід від об'єкта чи деякого його елемента до іншого взаємозв'язаного з ним об'єкта чи елемента.

Зручну навігацію та тематичний доступ забезпечує тематичне навігаційне дерево («дерево знань») та система пов'язаних предметних рубрик (довідок). Тематичне навігаційне дерево («дерево знань») розроблене на основі рубрикатора НБУВ і складається з низки тематичних блоків відповідно до галузей людського знання: «Біографістика», «Українська соціологія та українознавство», «Етнографія», «Краєзнавство», «Спеціальні історичні дисципліни», «Історія України» та ін. Система предметних рубрик (довідок) створює довкола е-документа своєрідну «інформаційну павутину» з багатьма точками доступу, розширює рамки користувацького пошуку. Предметна рубрика – це власне довідка, яка детальніше розкриває пов'язані з е-документом аспекти. Перший аспект – команда, яка створила друкований примірник, пізніше оцифрований та доданий до е-бібліотеки: а) персоналії автора та співавтора, упорядника, редактора, перекладача, художника тощо; б) установа / установи, відповідальна за підготовку та друк. Перший аспект розкривають ряди рубрик під назвою «Персоналії» та «Установи», рідше – «Організації» та «Органи державної влади». Другий аспект – зміст документа. Інструментом для його категоризації можуть бути всі ряди предметних рубрик: «Держави», «Населені пункти», «Історичні події», «Географічні об'єкти», «Мистецтво», «Мови», «Народи» й решта. Більшість із них поділяються на підрубрики. Зміст е-документа фактично будь-якої тематики, крім вузькогалузевої, можна розкрити за допомогою різнопланових предметних рубрик. Цей підхід має кілька переваг для користувача: а) не потрібно навіть відкривати PDF е-документа, щоб визначити його релевантність своєму запиту на інформацію; а) можливість скористатися знаннями фахівця – працівника бібліотеки, який заповнює ці рубрики; в) сконденсовані, найбільш релевантні дані (тоді як гугл надає розпорошену інформаційну картину), дібрані експертом, та доступ до них за значно меншу кількість кліків (проміжні операції здійснює працівник бібліотеки, а користувач отримує остаточний результат). Така організація е-бібліотеки максимально ефективно працює насамперед на освітні потреби студентства в

умовах обмеженого доступу до навчання наживо та до першоджерел під час воєнного стану.

Для впорядкування великого масиву літератури в «Україніці» наразі створено 25 е-колекцій. Їхня тематика надзвичайно широка й охоплює діджиталізовані артефакти від козацьких літописів, стародруків Біблій та Євангелій і «Кобзарів» до календарів та постанов робітничо-селянського уряду, персональних меморіальних колекцій В. Вернадського, А. Кримського, Г. Сковороди, Т. Шевченка. Більшість колекцій повністю складаються з оцифрованих документів із фондів НБУВ – як-от україномовна книга, колекція літературної періодики доби українізації, «Репресована література» та ін. Решта колекцій містять частину цифрових копій документів із фондів НБУВ, частину – з відкритих джерел, але систематизованих та науково опрацьованих. Пріоритетними для розвитку було визначаються колекції, що мають найбільший суспільний запит.

Е-колекція «Сковородіана»

(куратор Перенесієнко І. П., науковий співробітник, кандидат із соціальних комунікацій) [25].

Григорій Сковорода – одна з чільних постатей у розбудові української ідентичності. У зв'язку з цим за кілька століть інтенсивних досліджень крізь призму філософії, культури, літературознавства, історії та інтерпретацій його життєтворчості в художньому слові сформувався значний масив сковородинознавчої літератури, охопити який сучасному реципієнтові досить складно. Прогнозуючи сплеск наукового та суспільного інтересу до постаті Г. Сковороди у зв'язку з його 300-річчям (2022), було створено персональну електронну колекцію «Сковородіана» (розробка рубрикації, наповнення та підтримка – І. П. Перенесієнко). Мета е-колекції – забезпечити користувачеві максимально простий та ефективний пошук необхідних джерел шляхом

зібрання та систематизації доробку Г. Сковороди та літератури про нього. В умовах повномасштабного вторгнення цей ресурс набув особливої актуальності для науковців, які емігрували з країни та студентів, які вимушені навчатися дистанційно й не мають фізичного доступу до фондів НБУВ.

Електронні документи «Сковородіани» згруповано за рубриками: «Бібліографія», «Праці», «Література», «Вшанування пам'яті». Рубрика «Праці» містить е-копії творів Г. Сковороди і має внутрішній поділ на «Поезію», «Прозу», «Філософські твори», «Переклади». У рубриці «Література» представлено дослідження життєтворчості мислителя за напрямками «Творча діяльність», «Біографічні матеріали», «Листування». Рубрика «Вшанування пам'яті» надає інформацію про «Образотворчі матеріали», «Пам'ятники», «Пам'ятні місця та музеї», присвячені Г. Сковороді. Окрема рубрика – добірка інтернет-ресурсів, що відображають різні аспекти його життя та діяльності. «Меморіальна карта», створена І. Перенесієнком на базі гугл-карт, демонструє практично всі населені пункти, які Г. Сковорода відвідав в Україні, а також місця пам'яті в Україні та за кордоном – монументи, меморіальні дошки, вулиці та установи імені Г. Сковороди. Таким чином підкреслено універсальність та об'єднавчий потенціал постаті Сковороди для України, її залученість у європейський контекст. Кожен е-документ колекції атрибутований системою пов'язаних предметних рубрик, які забезпечують користувача детальнішою інформацією про персоналії, населені пункти, установи та ін., з якими пов'язане ім'я Сковороди, постаті дослідників його спадщини тощо.

Е-колекція «Шевченкіана»

(куратор – І. В. Данильченко, молодший науковий співробітник, стипендіатка НАН) [5].

Тарас Шевченко – ключова постать української культури ХІХ ст. Його творчість мала вирішальне значення не лише в утвердженні й розвитку нової

української літератури, а й у становленні національної ідентичності й ідеї духовної та політичної незалежності України. В умовах воєнного стану особливого значення набуває збереження літературної і художньої спадщини Т. Шевченка та їх наукових досліджень, що мають історико-культурну цінність. Для того, щоб об'єднати електронний масив шевченкознавчих ресурсів, зберегти унікальну документальну спадщину із фондів НБУВ та представити її для широкого загалу у відкритому доступі, було вирішено сформувати в електронній бібліотеці «Україніка» персональну колекцію, присвячену Т. Шевченку (структура, наповнення, відбір для оцифрування та наукове опрацювання е-документів колекції – І. В. Данильченко).

Е-колекція «Шевченкіана» дає можливість частково вирішити проблему збереження документальної шевченкознавчої спадщини в умовах постійної загрози фізичного знищення книжкових пам'яток національного значення. В НБУВ зосереджена значна частина доробку, присвяченого Т. Шевченку, що поетапно оцифровується фахівцями та стає загальнодоступним цифровим культурним надбанням країни. І хоча процес оцифрування і представлення документів в е-колекції не вирішує проблему організації єдиного загальнонаціонального шевченкознавчого ресурсу, однак значною мірою дозволяє заповнити лакуни в електронному зібранні повнотекстових документів шевченкознавчої тематики.

Мета е-колекції – зібрати й надати доступ до повнотекстових електронних ресурсів та інших джерел, присвячених життю та творчості Тараса Шевченка. До колекції увійшли твори Тараса Шевченка, літературно-критичні праці про нього, бібліографічні видання та інші інформаційні матеріали (репродукції, світлини, фотографії пам'ятників, музеїв, заповідників і культурно-освітніх закладів, інтернет-ресурси тощо), які висвітлюють важливі сторінки діяльності і творчості письменника, увічнюючи його пам'ять.

Структура створеного ресурсу представлена системою розділів та підпорядкованих підрозділів. До основних розділів е-колекції належать: «Твори», «Образотворча спадщина», «Джерела про життя і творчість», «Бібліографія», «Увічнення пам'яті» та «Інтернет-ресурси». Розділ «Твори» присвячений літературній спадщині Т. Шевченка і складається з підрозділів: «Прижиттєві видання», «Кобзарі», «Буквар», «Поезія», «Проза», «Драми», «Переклади творів». Розділ «Образотворча спадщина» містить видання, в яких представлені малярські твори художника та дослідження, присвячені вивченню художньої спадщини митця. У розділі «Джерела про життя і творчість» зосереджені дослідження, присвячені вивченню життя і творчості Шевченка-письменника. Цей розділ складається з підрозділів: «Дослідження спадщини», «Біографічні матеріали», «Довідкові видання», «Спогади». У розділі «Бібліографія» представлено ґрунтовну бібліографічну базу Шевченкіани, яка складається з бібліографічних покажчиків та інших бібліографічних видань. Розділ «Увічнення пам'яті» містить не тільки повнотекстові видання, присвячені вшануванню пам'яті митця, але й ілюстративний матеріал, доповнений короткими довідковими описами. Структура цього розділу складається з підрозділів: «Портрети і фотографії», «Пам'ятники та меморіальні дошки», «Музеї та заповідники», «Культурні та освітні заклади». У розділі «Інтернет-ресурси» зосереджені посилання на інші електронні інформаційні шевченкознавчі проєкти, що представлені у відкритому інтернет-просторі.

Поєднуючи різні за типами і видами повнотекстові електронні документи (цифрові копії видань) та додаткові інформаційні матеріали шевченкознавчої тематики, сформована колекція має задовольнити попит широкого кола користувачів, які з тих чи інших причин не мають фізичного доступу до фондів бібліотеки, а саме фахівців із шевченкознавства та інших науковців, студентів та всіх небайдужих до історії й культури України та до теми шевченкознавства зокрема.

Онлайновий інтерфейс колекції «Шевченкіана»

<http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/col/col0000022166>

адреса матеріалу: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/col/col0000022166>

Тип колекції: персональна

ШЕВЧЕНКІАНА : Шевченко Тарас Григорович (1814-1861) (1814–1861)

Про колекцію

Документи колекції

ПРАЦІ

БІБЛІОГРАФІЯ

ТВОРИ

- Прижиттєві видання
- Кобзарі
- Буквар
- Поезія
- Проза
- Драми
- Переклади творів

ОБРАЗОТВОРЧА СПАДЩИНА

ДЖЕРЕЛА ПРО ЖИТТЯ І ТВОРЧИСТЬ

- Дослідження спадщини
- Біографічні матеріали
- Довідкові видання
- Слогади

УВІЧНЕННЯ ПАМ'ЯТІ

- Портрети і фотографії
- Пам'ятники та меморіальні дошки
- Музеї та заповідники
- Культурні та освітні заклади

ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ

Тарас Григорович Шевченко – найвеличніша постать в історії українського народу. Кожен великий народ має свої знакові постаті. Для нас українців такою постаттю є Тарас Шевченко, який був і залишається справжнім митцем, людиною незвичайної долі і неймовірного таланту, поетом зі світовим ім'ям. Відомий як непримиренний борець проти будь-якого гноблення, Тарас Шевченко став символом патріотизму та боротьби багатьох українців за свободу та незалежність. Весь його життєвий і творчий шлях були присвячені українському народові.

Творчість Тараса Шевченка багатогранна й невичерпна. Він увійшов в історію як великий народний поет, письменник (прозаїк, драматург), художник (живописець, портретист, гравер), фольклорист, етнограф і громадський діяч. Літературна та наукова спадщина Кобзаря складає 237 віршів та поем, 9 повістей, драму «Назар Стодоля», уривок віршованої трагедії «Никита Гайдай» щоденник, автобіографію, кілька статей та понад 250 листів. У 1861 році вийшло

Документи колекції (1422)

Тип ресурсу:

- [Періодика](#) (128)
- [Карти](#) (1)
- [Книги](#) (634)
- [Ноти](#) (5)
- [Образотворчі матеріали](#) (60)
- [Рукописи](#) (7)
- [Інтернет-ресурси](#) (23)
- [Статті, фрагменти публікацій](#) (10)

Вид документів:

- [Альбоми](#) (43)
- [Альманах](#) (1)
- [Аналітичні огляди](#) (5)
- [Археографічні видання](#) (1)
- [Бібліографічні покажчики](#) (15)

ТАРАС ШЕВЧЕНКО І КРИМ

Книги

Белоусов И. ИЗ КОБЗАРЯ Т. Г. ШЕВЧЕНКО И УКРАИНСКИЕ МОТИВЫ

Книги

Шевченко Т. Г. КОБЗАР

Книги

КАТАЛОГ ПРЕДМЕТОВ МАЛОРУССКОЙ СТАРИНЫ И РЕДКОСТЕЙ КОЛЛЕКЦИИ В. В. ТАРНОВСКОГО

Книги

Пов'язані рубрики:

[БРАТСТВО ТАРАСІВЦІВ](#)

[БУКВАРЬ ЮЖНОРУССКИЙ](#)

[ДУБ Т. Г. ШЕВЧЕНКА \(УРОЧИЩЕ "МИХАЙЛОВА ГОРА"\)](#)

[ЖИВОПИСНА УКРАЇНА. СЕРІЯ ОФОРТІВ](#)

[ІНСТИТУТ ЛІТЕРАТУРИ ІМЕНІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА](#)

[КАНІВСЬКИЙ УСПЕНСЬКИЙ СОБОР СВЯТОГО ГЕОРГІЯ](#)

[КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА](#)

У рамках діяльності наукової бібліотеки передбачається продовжити формування е-колекції, наповнюючи розділи ресурсу цифровими копіями друкованих видань із фондів бібліотеки та документами із загальнодоступних електронних бібліотек в мережі Інтернет. Планується доопрацювати структуру колекції, виявити, оцифрувати та науково опрацювати нові матеріали, пов'язані із шевченкознавчою тематикою. Передбачається також ознайомити професійну спільноту із результатами науково-дослідної роботи за темою.

Е-колекція «Літературно-художні журнали доби українізації»

(куратор – Н. В. Лощинська, старший науковий співробітник, кандидат філологічних наук) [24].

Кількісні і якісні показники літературно-художніх видань відображають стан літературного процесу і слугують не лише одним із джерел його вивчення, а й забезпечують матеріал для аналізу суспільних настроїв та атмосфери доби. У 1920–1930-х літературно-художні журнали популяризували як художню творчість, так і громадсько-політичну думку, нові філософсько-естетичні ідеї, мистецькі напрями, критичну думку. Оскільки Розстріляне відродження викликає стабільний інтерес як у дослідників, так і в широкій громадськості, актуальним є збереження та популяризація всіх артефактів того часу, а також заповнення лакун у дослідженні тодішньої періодики зокрема та культурно-історичного контексту доби загалом. Тому мета створення е-колекції – забезпечення вільного онлайн-доступу до структурованого, науково опрацьованого та якомога повнішого розмаїття літературно-художньої журнальної періодики 1920–1930-х (позагрупові журнали: «Червоний шлях», «Життя й революція», «Глобус», групові: «Плужанин», видання спілки селянських письменників «Плуг», футуристів – «Нова генерація», «Аспанфут», конструктивістів «Авангард», спілки пролетарських письменників «Гарт»,

учасників ВАПЛІТЕ – «Літературний ярмарок», однойменний журнал учасників групи «Молодняк»). Ураховуючи тематичну багатоманітність документів е-колекції, Н. В. Лощинською було розроблено розгалужену систему рубрикації. Розділ «Журнали» містить повнотекстові е-копії номерів періодичних видань, науково опрацьованих та атрибутованих предметними рубриками (довідками). Розділ «Література» акумулює наукові дослідження про представлені в е-колекції журнали. Тематику матеріалів, вміщених у видання, класифіковано за рубриками «Українська література», «Зарубіжна література», «Українське літературознавство», «Зарубіжне літературознавство», «Політика», «Публіцистика, мемуаристика», «Суспільні науки», «Природничі науки», «Хроніка», «Архівні матеріали», «Мистецтво».

У перспективі найближчих років планується ввести до БД «Україніка» журнали, які є у відділі періодики НБУВ: «Червоний шлях», «Глобус», «Життя й революція» та ін. У пріоритеті завершити оцифрування журналу «Червоний шлях», оскільки в НБУВ зберігається майже повний (за винятком кількох номерів) його комплект, а також поповнювати е-колекцію насамперед тими журналами з фондів НБУВ, які ще не було викладено у вільний доступ у межах цифрових проєктів інших установ та організацій.

Е-колекція «Репресована література»

(куратор – О. І. Вощенко, доктор філософії з філології)

Проєкт із оцифрування, наукового опрацювання та представлення у вільному доступі повнотекстових копій літератури із колишнього спецфонду при НБУВ. Це корпус видань «особливої історичної долі», який відкладався внаслідок вилучення з публічного доступу протягом десятиліть, тому у своїй цілісності ілюструє цензурну політику в УРСР та зміни державної ідеології. Переважна більшість цих примірників належать до книжкових пам'яток, тобто є прижиттєвими та першовиданнями, рідкісними, унікальними за рахунок

інскриптів та маргіналій чи дизайну, важливими в культурно-історичному контексті. Мета е-колекції «Репресована література» – збереження, уведення в науковий обіг, дослідження та популяризація таких наразі мало відомих артефактів. Дослідження та оцифрування спецфондів є важливим для історико-культурних та літературознавчих студій, збереження національної книжкової спадщини – особливо в реаліях повномасштабної війни, адже є ризик утратити унікальні екземпляри україніки, які пережили навіть культурицид СРСР [3].

Наразі е-колекція «Репресована література» складається з художніх текстів. Тому її рубрикацію розроблено за жанрово-хронологічним принципом: «Прозу», «Поезію», «Драматургію» та «Гумор і сатиру» (окрему рубрику «Збірники. Альманахи. Декламатори» становлять мультижанрові видання) розподілено за чотирма періодами: 1) до 1917 року; 2) 1917–1933 (від початку Жовтневого перевороту та сплеску національного книговидання до самовбивства М. Хвильового, що вважається кінцем доби Розстріляного відродження); 3) 1934–1953 (від убивства С. Кірова та початку масових репресій до смерті Й. Сталіна); 4) 1954–1990 (від початку десталінізації до офіційної ліквідації спецфондів як явища). Документи е-колекції атрибутовано системою предметних рубрик та анотаціями на основі наукового пошуку, у яких розкрито специфіку потрапляння цих видань до спецфонду. У перспективі закінчення оцифрування та опрацювання укр. художньої літератури зі спецфонду та поступове долучення видань із літературознавства й історії України, а також наукове дослідження примірників та популяризація е-ресурсу серед фахівців та громадськості.

Отже, ведення тематичних та персональних е-колекцій фахівцями на платформі е-бібліотеки, розробленої з урахуванням світових стандартів для такого типу ресурсів та зорієнтованої на надання максимально вичерпної та структурованої інформації за раціональною та зрозумілою схемою пошуку має

значний науково-освітній потенціал під час воєнного стану та інших надзвичайних ситуацій.

РОЗДІЛ 3. ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНІ РЕСУРСИ

Інформаційно-аналітична діяльність НБУВ, що має 30-літню історію, набула особливого значення в умовах війни і повномасштабного вторгнення. Значення інформаційної складової цієї війни, важливість для влади і суспільства як забезпечення якісною, перевіреною, систематизованою інформацією у масштабних цифрових потоках, так і формування джерельної бази для сучасних і майбутніх досліджень різних напрямків гуманітаристики, роблять інформаційно-аналітичну продукцію важливою складовою цифрових інформаційних ресурсів наукових бібліотек.

Загалом аналітичні підрозділи НБУВ здійснюють підготовку [інформаційно-аналітичних матеріалів](#) широкої тематики, що дослідження охоплює висвітлення таких питань, як:

- ефективність діяльності управлінських структур та суспільна реакція на неї;
- моніторинг, аналіз громадської та експертної думки про правотворчу діяльність в Україні, законодавчі ініціативи; конституційний процес;
- питання суспільної безпеки, в т.ч. інформаційної, економічної, політичної та ін.;
- діяльність політичних партій та громадських організацій у контексті перебігу основних подій суспільно-політичного життя;
- актуальні події внутрішньополітичного та зовнішньополітичного життя України
- засоби подолання посттравматичного стресу під час війни тощо .

До таких ресурсів належать, зокрема бази даних як результат моніторингу та систематизації інформації, що стосується інституту президентства; ресурси «Біженці та вимушено переміщені особи» та «Українська наука під час війни та післявоєнного розвитку».

Бази даних Фонду Президентів України НБУВ

Позитивний імідж президента та країни сьогодні як ніколи сприяє проведенню успішної зовнішньої політики. Основними акторами конструювання цього імідже залишаються ЗМІ, причому в кожній з країн цей процес має особливості, обумовлені комплексом інституційних і соціокультурних факторів [28]. Відтак, Фондом Президентів України створено та постійно наповнюються повнотекстові бази даних, що акумулюють матеріали щодо окремих аспектів функціонування інституту президентства, які відібрано на основі систематичного моніторингу впливових світових інтернет-джерел. Пріоритетними напрямками роботи ФПУ є пошук, аналіз, синтетична обробка інформації для формування бібліографічних та аналітичних матеріалів з проблематики функціонування інституту президентства в Україні та за кордоном з подальшим їх введенням у суспільний, науковий та культурний обіг. Таким чином Фонд забезпечує збирання, збереження документальних матеріалів та створення необхідних умов для користування ними; фахівцями Фонду забезпечується наукове опрацювання документів і створення науково-довідкового та довідково-пошукового апарату, а також інформування про систему електронних інформаційних ресурсів органів державної влади в Україні, електронних інформаційних ресурсів президентів держав світу та інформаційних ресурсів бібліотек президентів США; запровадження матеріалів у науковий, освітній, культурний обіг.

«Пряма мова Президентів України»

База даних – єдиний в Україні депозитарій прямої мови президентів України (послання, звернення, доповіді, виступи, заяви, прес-конференції, привітання, статті, листи, інтерв'ю, співчуття), сформована у результаті моніторингу вітчизняних та зарубіжних ЗМІ (понад 30 інтернет-джерел), а також соціальної мережі Facebook. База даних є унікальним джерелом для досліджень істориків, політологів, дипломатів, юристів та інших фахівців.

«Україна у відгуках зарубіжної преси»

Для репрезентації відгуків про Україну на шпальтах зарубіжних ЗМІ та аналізу реакції світових медіа на російсько-українську війну було сформоване оптимальне коло джерел, які вирізнялися наявністю актуальної інформації з переважанням публікацій аналітично-прогностичного характеру щодо висвітлення іміджевих характеристик нашої держави. Результатом цієї діяльності стало наповнення спеціалізованої повнотекстової БД «Україна у відгуках зарубіжної преси» повнотекстовими публікаціями та анотаціями до них з можливістю пошуку по всій базі за різноманітними значеннями. Проводився систематичний моніторинг 36 онлайн-версій зарубіжних газет, журналів та онлайн-видань, зокрема 27 газет, 7 журналів та 2-х онлайн-видань з 18-и країн світу. Моніторинг було сфокусовано на впливових інформаційних ресурсах країн, які відграють одну з ключових ролей в міжнародній політиці, зокрема в період повномасштабного вторгнення росії в Україну та входять до держав «Групи семи» і «Групи десяти» (Бельгія, Велика Британія, Італія, Канада, Нідерланди, Німеччина, США, Франція, Швеція, Японія), «Вишеградської четвірки» (Польща, Чехія, Угорщина, Словаччина), групи пострадянських країн-членів Європейського Союзу та Об'єднаних експедиційних сил (Латвія, Литва, Естонія), найбільшої європейської країни-представниці Іберо-американської групи – Іспанії. Мовний аспект моніторингу включав аналіз

публікацій світових медіа 14-а мовами світу, а саме: англійською, естонською, іспанською, італійською, латвійською, литовською, нідерландською, німецькою, польською, словацькою, угорською, французькою, чеською та шведською.

«Інститут президентства в зарубіжних ЗМІ»

База даних призначена для збереження результатів моніторингу публікацій зарубіжних мережевих ресурсів у вигляді бібліографічної, реферативної, повнотекстової інформації та надання доступу до неї користувачам. База даних включає матеріали, що висвітлюють окремі аспекти функціонування інституту президентства в країнах світу. Для її формування сформовано оптимальну джерельну базу з 12 зарубіжних інформаційних порталів та сайтів 10 країн світу, а саме: Бельгія (POLITICO), Великобританія (BBC, Reuters), Іспанія (El Mundo), Катар (Aljazeera), Китай (Xinhua), Конго (Africanews), Німеччина (Deutsche Welle), Польща (Rzeczpospolita), США (Associated Press, CNN), Франція (Euronews). До перегляду протягом 2023 р. було включено зарубіжні онлайн-видання 5-а мовами світу (англійська, німецька, іспанська, французька, польська).

Біженці та вимушено переміщені особи | Refugees and internally displaced persons

Початок широкомасштабного вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 р. спричинив наймасштабнішу за всю історію нашої держави хвилю вимушеного переміщення громадян від війни. Загалом підрахунок загальної кількості українців, які через російську військову агресію проти нашої держави вимушено покинули власні домівки, вкрай складне завдання. Існують різні підходи і перешкоди до таких обчислень, на що звертають увагу фахівці.

Зокрема, аналізуючи масштаби та наслідки вимушеної міграції населення України, спричинених переходом збройної агресії РФ до активної фази, провідні фахівці Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України наголошують, що головною проблемою такого оцінювання є відсутність актуальної офіційної статистики та складність проведення вибіркового обстеження. В таких умовах теоретично можна використати «великі бази даних», зокрема дані провайдерів мобільного зв'язку, але головною проблемою тут виступає законний захист приватних даних. Відтак аналітикам доводиться орієнтуватися на доволі еkleктичну інформацію з відкритих джерел, експертні міркування та оцінки тощо. Найбільш надійним джерелом інформації про зовнішню міграцію науковці вважають дані обліку перетинів кордону, зокрема відомості Державної прикордонної служби України і Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, які отримані від прикордонників інших країн [177].

Масштабність різноманітних загроз і широкий спектр проблем, які спричинила відкрита військова агресія РФ проти України, потребуватиме значний зусиль для їх подолання протягом тривалого періоду часу. Питання адаптації біженців та переселенців до нових умов життя; особливості правового статусу українських втікачів від війни; додаткове навантаження на фінансові можливості європейських держав і України, а також місцевих органів влади; виклики для соціальної інфраструктури; трансформації у структурі народонаселення; реагування ринку праці на масовий приплив і відтік трудового ресурсу; загальні зміни в економіці України та країн-реципієнтів потребують ґрунтовного вивчення і наукового аналізу [9, 11].

З метою акумулювання наявних ресурсів та створення спеціалізованої бази даних, що відобразатиме проблеми захисту прав біженців і вимушених переселенців, питання соціалізації біженців у країнах перебування та інтеграції внутрішніх переселенців у нові приймаючі громади всередині України, з

березня 2022 р. на порталі Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського працює інформаційно-аналітичний ресурс «БІЖЕНЦІ ТА ВИМУШЕНО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ | REFUGEES AND INTERNALLY DISPLACED PERSONS» (<http://nowar.nbu.gov.ua>), створений Національною юридичною бібліотекою України у співпраці з Інститутом інформаційних технологій.

Інформаційне наповнення ресурсу має ієрархічно-тематичну структуру, яка включає новинний блок і 4 основні тематичні кейси: правовий (117 нормативно-правових документів), інформаційний (140 інформаційних, візуальних матеріалів), науковий (130 праць українських і зарубіжних вчених.) і організаційно-методичний (76 повідомлень, матеріалів і документів).

Сайт містить розгорнуту структуру подання інформаційних повідомлень: (тема, анотація, корисні посилання, за необхідності – ілюстративні і додаткові матеріали (повні тексти, файли у форматі PDF, зображення). Формат подання представлених матеріалів створює можливості для пов'язування перехресними гіперпосиланнями записів між собою у тематичні групи.

Інформаційно-аналітичний ресурс включає блок «НОВИНИ», що містить інформацію про актуальні події в Україні та у країнах перебування українських біженців, які можуть бути цікавими для цільової аудиторії користувачів. Ресурс інформує про важливі рішення української влади, які впливають на життя внутрішньо переміщених осіб, а також міжнародних установ і національних урядів щодо статусу тимчасового захисту або відповідних правових статусів у державах перебування біженців з України. Корисним і важливим для користувачів є наявність у новинному повідомленні інформації про відповідальну установу або організацію, актуальне посилання на джерело інформації. Станом на листопад 2023 р. ресурс містить 64 новинних повідомлення.

Важливою частиною ресурсу є окремий розділ «КАРТА», в якому сконцентровано інформацію про розміщення внутрішньо переміщених осіб в різних областях України та вимушених українських біженців від війни у державах світу. Розділ містить різноманітну корисну інформацію про умови в'їзду до 31 країни світу, перебування в них, можливості отримання спеціальних статусів (тимчасовий захист, біженство, притулок), соціальну і фінансову допомогу, організацію медичного обслуговування і психологічної допомоги, освітні ресурси, транспорт та інші необхідні відомості для осіб, що змушені були виїхати за межі України через військову агресію РФ. Матеріали розділу репрезентують загальні відомості про чисельність українських біженців у країнах ЄС, які користуються тимчасовим захистом (останнє оновлення – станом на вересень 2023 р.).

На ресурсі розміщено інтерактивне посилання на цифрову платформу, де в режимі реального часу відображаються території України, які є тимчасово окупованими, а також такими, що знаходяться в оточенні (блокуванні) та на яких ведуться активні бойові дії. Зазначена інформація вкрай важлива для ВПО, оскільки внутрішньо переміщені особи, які перемістилися з громад, що відображаються на цифровій платформі як такі, де відбуваються військові дії або перебувають в оточенні, мають право на отримання спеціальних соціальних послуг, пільг, матеріальної і грошової допомоги від української держави, міжнародних організацій і благодійних установ.

Матеріали розділу дозволяють вивчати міграційні зміни населення України в результаті процесів внутрішнього та зовнішнього переміщення, зумовлених війною проти нашої держави, порівнювати масштаби міграційних потоків українських біженців і переселенців всередині країни та за її межами у різні періоди військової агресії РФ проти України.

Портал в системному вигляді представляє також архів інформаційно-аналітичного бюлетеню «Вимушені переселенці: стан, проблеми, перспективи»,

який є результатом постійного моніторингу фахівцями НЮБ інформації, що стосується проблем ВПО в Україні. Станом на листопад 2023 р. ресурс містить 61 випуск бюлетеня (з липня 2022 р. по жовтень 2023 р.).

Ресурс «БІЖЕНЦІ ТА ВИМУШЕНО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ» НЮБ НБУВ спрямований на допомогу населенню, громадським організаціям і установам в організації життя в умовах військової агресії РФ проти України, подоланні негативних наслідків війни, реінтеграції тимчасово окупованих територій. Матеріали організаційно-методичного кейсу ресурсу також можуть бути корисними працівникам місцевого самоврядування та територіальних громад в організації роботи з ВПО. На порталі розміщено інформаційні матеріали та організаційно-методичні документи цільового призначення, зокрема, довідники, практичні рекомендації, аналітичні звіти і практики щодо роботи Ради ВПО, дослідження локальних політик і програм територіальних громад, аналіз викликів та можливостей інтеграції ВПО у приймаючі громади, їх впливу на розвиток нових територій проживання.

Станом на листопад 2023 р. на ресурсі розміщено понад 500 систематизованих та упорядкованих матеріалів бази даних, що представлені українською, англійською, німецькою, французькою, польською, іспанською, чеською та іншими європейськими мовами, і призначені для різних категорій користувачів. За рік роботи ресурс має своїх користувачів у різних країнах світу. Серед відвідувань сайту 88 % – Україна, 12 % – інші країни (Польща, Німеччина, США, Великобританія, Франція, Іспанія, Чехія, Словачія, Португалія). Загальні статистичні відомості: 23 тисячі переглядів сторінок порталу, сеанси роботи з сайтом – 1,03 тисячі.

Поряд із прикладним значенням, ресурс наповнюється і як база даних для актуальних і майбутніх наукових досліджень проблеми біженства та внутрішнього переміщення в умовах повномасштабної агресії. Масштаби інформаційних потоків з цієї проблеми, їх можлива зникомість (з різних причин

доступ до окремих повідомлень чи навіть підтримка тематичних ресурсів може втрачатись) актуалізують питання збереженості і доступності документів, інформаційних повідомлень та інших матеріалів, що становлять і становитимуть у майбутньому джерельну базу для відповідних досліджень.

Акумульовані і систематизовані дані щодо статистики біженства, відповідних політик різних країн, системним щотижневим моніторингом новин із проблеми, які фіксуються у згаданому вище Бюлетені із зручним та надійним доступом через сайт НБУВ покликані стати репрезентативною джерельною базою для наукового осмислення проблеми фахівцями-гуманітаріями різних напрямків. На завдання інформаційного супроводу наукових досліджень покликана також працювати база нормативно-правових документів міжнародних організацій та установ: ООН, ПАРЄ, комітетів Ради Європи, Комітету міністрів Ради Європи, Організації Африканської Єдності; аналітичні звіти Управління Верховного комісара ООН у справах біженців і Міжнародного Валютного Фонду, рішення Європейського суду з прав людини. Українське правове поле представлено загальними і спеціальними щодо зазначеної тематики законодавчими актами (Конституція України, Кодекси, Закони України), нормативно-правовими документами Кабінету Міністрів (Постанови, Розпорядження, Стратегія державної політики) і рішеннями судової гілки влади (витяги з судових рішень, узагальнена судова практика, правова позиція Верховного Суду тощо). Станом на листопад 2023 р. у правовому кейсі ресурсу розміщено 117 нормативно-правових документів.

Ресурс репрезентує широкий спектр наукових досліджень (монографій, статей, компаративістських досліджень, ситуаційних звітів та аналізів медіа-моніторингу) українських і закордонних фахівців з питань внутрішнього переміщення і зовнішньої міграції, особливостей статусу і форм захисту переселенців і біженців у різних державах світу, аналізу нормативно-правової бази різних країн щодо проблем прийняття біженців та облаштування їх у

державі перебування, сприйняття нових мешканців місцевим населенням і органами влади, соціалізації біженців та переселенців. Станом на листопад 2023 р. науковий блок ресурс містить 130 праць українських і зарубіжних вчених.

Відтак Ресурс спрямований не лише на допомогу населенню, громадським організаціям і установам в організації життя в умовах військової агресії РФ проти України, подоланні негативних наслідків війни, реінтеграції тимчасово окупованих територій, а і на інформаційне забезпечення наукових досліджень у різних галузях. Зважаючи на широку цільову аудиторію користувачів і різноманіття представленого матеріалу, ресурс «БІЖЕНЦІ ТА ВИМУШЕНО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ» представляє собою універсальний інформаційно-аналітичний веб-портал, що має важливе значення для збору, систематизації та збереження наявних ресурсів означеної проблематики, створення спеціалізованої структурованої бази даних, відображення національних і міжнародних напрацювань у сфері теорії та практики захисту прав біженців і вимушено переміщених осіб.

ВИСНОВКИ

- формування цифрових наукових інформаційних ресурсів та забезпечення відкритого доступу на вебпорталах бібліотек до джерел наукової інформації та історико-культурної спадщини для підтримки онлайн-освіти та науки в Україні в умовах війни та складних сучасних суспільних подій;
- міжнародна інтеграція наукових ресурсів і сервісів, зокрема, в контексті Національного плану заходів щодо впровадження принципів відкритої науки до 2030 року, Концепції Державної цільової програми розвитку дослідницьких інфраструктур в Україні на період до 2026 року, рамкової угоди ЄС Horizon Europe на 2021–2027 рр. тощо;
- посилення ролі управління науковою інформацією через розвиток бібліотечної системи підтримки наукових досліджень, національних аналітичних і наукометричних проєктів;
- гостра необхідність переведення культурної спадщини в цифровий формат шляхом оцифрування бібліотечних фондів з метою презентації широкій аудиторії національного надбання України та забезпечення мобільних можливостей його цифрового збереження;
- дослідження бібліотеками нішевих потреб аудиторії та фокусування на них при розвитку власних ресурсів і сервісів, з метою подання актуальних достовірних знань щодо забезпечення виживання, протистояння сучасним суспільним загрозам, можливості соціально-економічного відновлення та впровадження інновацій;
- розбудова технологічно невразливого інформаційного середовища бібліотек: захист дослідницької інфраструктури від кібератак, посилення контролю за обігом режимної інформації;

- проведення заходів з інформаційної та цифрової обізнаності, підготовка інформаційно-аналітичних матеріалів з метою протидії дезінформації у віртуальному середовищі для користувачів бібліотек;
- попри існуючу спокусу делегувати частину бібліотечних функцій застосункам штучного інтелекту (зокрема, в царині формування бібліографічних списків та автоматичного анотування джерел наукової інформації), що наразі не довели свою валідність, незамінною в усіх процесах опрацювання знань ресурсів залишається роль бібліотечного фахівця.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Актуальні проблеми збереження бібліотечних та архівних фондів. *Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського*. 2023. URL: <http://nbuv.gov.ua/node/6300>
2. Бібліотечні портали знань : монографія / відп. ред. К. В. Лобузїна. Київ: НБУВ, 2022. 378 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0004512>
3. Вощенко О. Значення та принципи організації колекції «Репресована книга». *Бібліотека. Наука. Комунікація. Від управління ресурсами – до управління знаннями : матеріали Міжнародної наукової конференції (Київ, 5–7 жовтня 2021 р.)*. Київ : НБУВ, 2021. С. 158–161. Режим URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0004116>
4. Гарагуля С. С. Бібліотечні сервіси підтримки наукових досліджень. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Актуальні питання збереження та інноваційного розвитку наукових бібліотек : матеріали Міжнар. наук. конф. (3–5 жовт. 2023 р.)*. Київ, 2023. С. 210–214.
5. Данильченко І. Організація персональної колекції «Шевченкіана» в е-

- бібліотеці «Україніка» Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Актуальні питання збереження та інноваційного розвитку наукових бібліотек матеріали міжнар. наук. конф. (Київ, 03-05 жовтня 2023 р.)*. URL: <http://conference.nbu.gov.ua/report/view/id/1686>
6. Досвід українських бібліотек зі створення цифрових колекцій. *Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського*. URL: <http://www.nbu.gov.ua/node/6192>
 7. Дубровіна Л. А., Ковальчук Г. І. Розвиток електронних інформаційних ресурсів рукописної та книжкової спадщини в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського. *Бібліотечний вісник*. 2016. № 1. С. 3-11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2016_1_3
 8. Дубровіна Л. А. Лобузін К. В., Онищенко О. С., Боряк Г. В. Цифрова гуманітаристика та бази даних документальної культурної спадщини в бібліотеках України. *Рукописна та книжкова спадщина України*. 2020. Вип. 25. С. 290-309. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rks_2020_25_21
 9. Закірова С. Українські біженці від війни: аналіз інформаційних ресурсів підтримки. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2023. Вип. 67. С. 54-81.
 10. Закірова С. Українська книга за кордоном: оновлення ролі і завдань в умовах повномасштабного російського вторгнення в Україну. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2023. Вип. 69. С. 84-111.
 11. Закірова С. Особливості міграційної хвилі українських біженців у Європі. *Українські вимушені мігранти: інтеграція, ідентичність, повернення. Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції*. Львів, 2023. С. 118-121.
 12. Зберегти соціальну стійкість, зміцнювати професійні мережі.

- Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/node/6192>
13. Зміни стратегії діяльності Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського в умовах воєнного часу. *Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського*. URL: <http://nbuv.gov.ua/node/6218>
14. Ковальчук Г. Критерії відбору книжкових пам'яток для першочергового поцифрування. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. 2010. Вип. 28. С. 141-148. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/npnbuimviv_2010_28_14
15. Ковальчук Г. І. Створення Державного реєстру книжкових пам'яток України як складової частини Державного реєстру національного культурного надбання. *Бібліотечний вісник*. 2004. № 2. С. 2-10. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002202>
16. Ланде Д. В., Крючин А. А., Гарагуля С. С. Методи пошуку та оцінювання наукового потенціалу з оборонної тематики країни на основі мережевого аналізу національної реферативної бази даних «Україніка наукова». *Бібліотека. Наука. Комунікація. Актуальні питання збереження та інноваційного розвитку наукових бібліотек* : матеріали Міжнар. наук. конф. (3–5 жовт. 2023 р.). Київ, 2023. С. 276–280. URL: <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/1813>.
17. Лібанова Е., Позняк О., Цимбал О. Масштаби та наслідки вимушеної міграції населення України внаслідок збройної агресії Російської Федерації. *Демографія та соціальна економіка*, 2022. № 48(2). С. 37–57. <https://doi.org/10.15407/dse2022.02.037>
18. Лобузін І. В. Цифрові бібліотечні проекти: технологічні рішення та управління життєвим циклом колекцій : монографія. Київ: НБУВ, 2016. 216 с.. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002130>.
19. Лобузін К. Електронна наукова періодика відкритого доступу:

- семантичні вебтехнології для бібліотек. *Бібліотечний вісник*. 2015. № 3. С. 18–23.
20. Лобузіна К., Коновал Л. Електронні інформаційні ресурси наукової бібліотеки в сучасному веб-середовищі. *Бібліотечний вісник*. 2018. № 6. С. 51–53.
21. Лобузіна К. Комплексний інформаційний ресурс "Книжкові пам'ятки НБУВ". *Бібліотечний вісник*. 2012. № 6. С. 10-14. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2012_6_2.
22. Лобузіна К. В. Репозитарій наукових текстів НАН України в Національній бібліотеці України ім. В. І. Вернадського: стан і перспективи розвитку. *Вісник Національної академії наук України*. 2021. № 11. С. 16-23. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0004131>
23. Лобузіна К. В., Самохіна Н. Ф. Оптимізація використання та формування вітчизняних електронних інформаційних ресурсів «Наукова електронна бібліотека» та «Наукова періодика України». *Інформаційно-комунікаційна діяльність наукових бібліотек як фактор розвитку суспільства знань: монографія*. Київ: НБУВ, 2017. С. 100–142.
24. Лощинська Н. «Е-колекція «Літературно-художні журнали доби українізації». *Наукові праці НБУВ*. 2023. № 67. С. 371-386.
25. Перенесієнко І. Тематична структура колекції «Сковородіана» в електронній бібліотеці «Україніка». *Бібліотека. Наука. Комунікація. Від управління ресурсами – до управління знаннями : матеріали Міжнародної наукової конференції (Київ, 5–7 жовтня 2021 р.)*. Київ: НБУВ, 2021. С. 239–243.
26. Половинчак Ю. Діяльність бібліотек із збереження цифрової спадщини інтерактивного простору. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2018. Вип. 9. С.123–132.
27. Половинчак Ю., Олейніченко Н. Особливості інформаційних обмінів у

- юридичній блогосфері. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2020. Вип. 57. С. 274–285.
28. Польовик С. Світові медіа як інструмент формування іміджу президентів *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2021. Вип. 61. С. 140-150.
29. Самохіна Н. Ф. Електронна наукова бібліотека як засіб інтелектуального доступу до документів. *Наук. праці Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2019. № 56. С. 307–316.
30. Самохіна Н. Ф., Пелюховська І. З. Електронні ресурси в умовах інформатизації суспільства: основні поняття, організація, сучасні форми. *Наук. праці Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2021. № 62. С. 297–310.
31. Самохіна Н. Ф., Пелюховська І. З. Оптимізація бібліотечно-інформаційної діяльності в системі інноваційного розвитку. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Інноваційні трансформації ресурсів і послуг* : матеріали міжнар. наук. конф. (Київ, 04–06 жовтня 2022 р.). Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Київ, 2022. С. 153–156.
32. Самохіна Н. Ф., Пелюховська І. З. Системні трансформації бібліотечно-інформаційних процесів. *Наук. праці Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2022. № 66. С. 196–210.
33. Самохіна Н., Пелюховська І., Кудименко Л., Мартинюк О. Доступ до національних наукових інформаційних ресурсів через бібліотечні портали знань. *Бібліотечні портали знань*: монографія. Київ: НБУВ, 2022. С. 82-136.
34. Симоненко Т. В. Вплив наукометричних практик на роль бібліотеки / Т. В. Симоненко. *Міжнародна наукова конференція «Бібліотека. Наука. Комунікація. Інноваційні трансформації ресурсів і послуг»*. Київ, 2022. <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/1428>

35. Симоненко Т.В. Наукова декларація – вимога часу. *Вісн. Кн. палати*. 2017. № .1 С. 26-28.
36. У бібліотеках НАН України реалізується стратегія переходу до інноваційних технологій. *Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського*. 2023. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/node/6197>
37. Удовик В. Просвітницька діяльність президентських бібліотек: міжнародний досвід. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2020. Вип. 58. С. 336-347.
38. Цифрові бібліотечні ресурси та сервіси підтримки наукових досліджень: сучасні підходи та роль у науковій комунікації : аналітична записка / відп. ред. Л. А. Дубровіна. Київ: НБУВ, 2020. 60 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0003844>
39. Challenges for Competition Policy in a Digitalised Economy. European Parliament. 2015. URL: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/542235/IPOL_STU\(2015\)542235_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/542235/IPOL_STU(2015)542235_EN.pdf)
40. Polovynchak Y., Bondarenko V., Matviichuk L., Strunhar V.. Legal resources of historical and cultural heritage: presentation in library collections and their popularization. *University Library at a New Stage of Social Communications Development. Conference Proceedings*. 2022 (7), 29-35.